

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Kruse,
Beskrivelse over
Den Jurr.
1874.

Udførlig Beskrivelse

over

Den Svur i Limfjorden,

med Illustrationer.

Bed

R. H. Kruse.

En Bearbejdelse af første Udgave,
der var optagen i "Samlinger til jndsk Historie og Topografi",
1ste Bind.

P. Nielsen's Bogtrykkeri i Aarhus.

1874.

Forord til 1ste Udgave.

Fuur er næst Morsø den største og vigtigste \mathcal{D} i Limfjorden og har i den senere Tid vundet et Slags Berømmelse eller er blevet mere bekendt end forhen paa Grund af den derværende saakaldte røde Sten og den smukke og vide Udsigt, der findes paa Dens Højder.

Den har vel hist og her i andre Skrifter været omtalt, saaledes meest udførligt i Danske Atlas, Tom. 4, fra Pag. 764 til 772, men dog ikke saa fuldstændig, som det kunde være at ønske. Jeg har nu i omtrent 40 Aar været bosiddende her paa Stedet, og har med Flid samlet, hvad jeg ansaae for nødvendigt til en fuldstændig og nøjagtig Beskrivelse af denne smukke \mathcal{D} .

Forord til anden Udgave.

For nogle Aar siden lod jeg i „Samlinger for jydsk Historie og Topografi,“ aftrykke en Beskrivelse over Den Fuur; den blev endeel indskrænket, og siden den Tid har meget forandret sig her.

Jeg har derfor besluttet, at udgive en ny forbedret og forøget Udgave af denne Beskrivelse, eftersom Den, den næst største og vigtigste \mathcal{D} i Limfjorden, virkelig formedelsi sin skønne Beliggenhed, sine Fortidsminder og sin særdeles smukke og vide Udsigt fra Højderne til de omliggende Egne fortjener en egen Beskrivelse. I den senere Tid gjøres og af mange Mennesker, endog fra Hovedstaden, i Sommerens blide Dage Balfarter til Den, for at betragte dens Naturskønheder og bese den noksom bekendte røde Sten her findes; den har derved erholdt et Slags Berømmelse, som den og fortjener, thi som ovenfor anført, give de velbyggede Bøndergaarde med deres haver og Træer, og de flere anlagte, vel ikke store men grønne og smilende Lunde, et interessant Skue for de Besøgende, fraregnet Fuurboens Gæstfrihed, dersom man vil benytte den. Endelig er det ikke uinteressant for de kommende Slægter, af denne lille Beskrivelse at kunne erfare, hvorledes Tilstanden har været i Nutiden.

Alt Menneffeligt har sine Mangler, saaledes vel og denne Beskrivelse, men jeg vil haabe paa Overbærenhed fra Publikum's Side, da jeg har anvendt al Flid, for at kunne levere noget godt og fuldkomment.

I 45 Aar har jeg været bosat her, og ofte med Møje samlet, hvad der henhører til en fuldstændig Beskrivelse. Maa den finde gunstig Modtagelse hos den læsende Verden, skal det være mig kjær, og det vil tillige bidrage til en rigelig Udsættning af Skriftet.

Hellesminde paa Fuur i Februar 1873.

R. S. Kruse.

1. Situation og naturlige Beseffenhed.

Den Fuur, af Indbyggerne sædvanlig kaldet Fuurland, er beliggende i den bredeste Deel af Limfjorden ¹⁾, 11 Miil fra Hals, 8 Miil fra Aalborg, 3 Miil fra Løgstor, $\frac{1}{2}$ Miil fra Livø, 1 Miil fra Morsø, $\frac{5}{4}$ Miil fra Himmerland, og $\frac{1}{4}$ Miil fra Salling, undtagen ved Fuursund, hvor Overfarten kun er 880 Alen, samt omtrent 9 Miil fra Aggerkanal.

Den har samme Oprindelse som det øvrige Jylland, i hvis Midte den efter Bredden at regne omtrent ligger, og som den saaledes er lige gammel med; men om den altid har haft sin nuværende Skikkelse, er tvivlsomt. Den kan engang langt tilbage i Tiden i det mindste have været landfast med Morsø, for hvilken Mening de imellem Fuur og

¹⁾ Suhm i hans Samlinger til Danmarks Historie anfører efter Lyschanders store utrykte Kronike: Om Limfjorden fortælle gamle Folk følgende Historie: „En ung Krue haver overdaadig berømmet sig at ville føde en anden Søn til Verden end Christus var, men udi hendes første Barselseng fødte hun et underligt Kreatur i Skik og Skabning efter en Gris eller Svin, hvilken siden vorte til en saadan Storhed, at man vil sige, at hvor den gik udi Skovbygden eller Krat, kjendtes Børsterne over alle Toppe og Træerne, og angives at dette svære og uhyre Svin, som man kaldte Limgrim, (eller Limfrim), har rodet og oprullet den første Munde og Indløb udi Landet, og været af samme Svin kaldet Limgrims Fjord, som nu nævnes Limfjord. Siden haver Vandet voret og udi de Daller og lave og sumpige Steder vide indskaaret sig, og gjort mange Søer foruden endel Aaers Løb.“

Morsø liggende store og flakke Grunde, Blinderøn, Ejerølevrøn m. fl. tale, men naar og ved hvilken Lejlighed den har faaet sin nuværende Skikkelse, vide vi ikke. De mange Hedenolds Høje, her findes, og hvori ere opgravede Stenvaaben fra den ældste Periode samt Bronzevaaben, er Beviset for dens Ælde, ligesom de hersteds fundne Oldtidsmøddinger vidne for, at et forhistorisk Folk har havt Ophold her. At den imidlertid fra den første Tid, den er bleven D, ikke har været en, men fem Der, dette beviser Situationen; thi Faskjær, der adskiller Knud eller Knuden fra det midterste af Den, har upaatvivlelig engang langt tilbage i Tiden været Havbund, og det samme er Tilfældet med Bøjlekjær, der atter adskiller det midterste af Den fra Bøjle og Engels Marker. Beviset ligger deri, at Grunden af disse Moser eller Kjær bestaaer af en uendelig Mængde forraadnede Østers og flere Arter Muslingstaller, paa sine Steder i 1 til 2 Alens Tykkelse. Fuur har saaledes været en Dgruppe bestaaende af flere Der¹⁾: a) den nuværende Engelsstov, b) Kjensberg eller Bøjle Mark, c) det fladere beboede Land, d) Højlandet eller Bakkerne, og e) Knud eller Knuden, og tillige havt endel Indvige eller Indfjæringer ved Derne, hvoraf kan nævnes Hindkjær m. fl.

Længere frem i Tiden maa Den have været endeel befolket; thi vi have historisk Visshed for, at den store og anseelige Kirke er opført i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede. Fuurboerne have tidlig følt Trang til et Guds Huus; men Den maa og den Tid have havt rige og anseelige Be-

Afdøde Konferensraad, Prof. Forchhammer antager, at den vestlige Deel af Fjorden engang langt tilbage i Tiden har været en stor Indsø; formodentlig har Limfjorden sit Navn efter den Mængde Limsten, Kalksten og Mergel, der findes langs med dens Kyster.

¹⁾ Hvad der end mere bekræfter denne Mening, er Oversvømmelsen af Limfjorden i Aaret 1839; thi da stod Vandet saa højt i Fjorden, at Den fuur atter var deelt omtrent i 4 Der, og Faskjær og Bøjlekjær vare i en Tid af omtrent 14 Dage atter som i fordums Tid Arme af Fjorden.

boere; thi Navnene paa Kirkens Stiftere vides endnu, og senere hen i det 14de Aarhundrede har der boet Adelsmænd og Riddere paa Den. Umuligt er det ikke, at Beboernes Velstand i hine Tider for endeel har hidrørt fra Fribytteri paa Søen; thi denne Ogruppe har været et herligt og sikkert Opholdssted for hiin Tids Bifinger, naar de efter fuldendt Tog i Nord- eller Østersøen trængte til Hvile og Forfriskning.

Meningerne om Navnets Oprindelse ere forffjellige; rimeligt kan det være, at det skal udledes af „Fyr,“ eftersom Den virkelig forhen har været bevoxet med betydelig Skov og deriblandt Fyrrestov ¹⁾, hvoraf Resten for over 200 Aar siden, nemlig i Aaret 1627, af de kejserlige Krigsfolk, som da oversvømmede Jylland, blev afbrændt, omhugget og ruineret. Navnet skrives ellers i gamle Dokumenter Phur, Phuur, Fuur, Fyr og Fuhr og i Lijchanders store utrykte Danmarks Krønike „Fyer.“

Landet ligger højt og behageligt og er paa nordre Side omgivet med meget høje Bakker, der paa flere Steder har et bølgeformigt Udseende. Den søndre Deel af Den er fladt Land og beboet; dog begynde endeel af Bakkerne nu ogsaa at blive beboede. Paa det højeste Standpunkt paa disse Bakker, ved lille Jenses Høj (242'), falder en af de videste Udsigter i Danmark. Man har herfra Udsigt til Salling, Thy, Morsø, Hanherred, Himmerland, Harslyssel, Bønslyssel og Livø. Man kan i klart Vejr see ind i 3 af Jyllands Stifter: Viborg, Aalborg og Ribe Stifter, see fire Kjøbstæder: Nykjøbing, Thi-sted, Skive og Løgstor, og desuden en betydelig Deel Kirker i de omliggende Egne, ogsaa Vesterhavet og Bulbjerg, samt oversee en stor Deel af Morsø og næsten hele Fuur. Paa Dens vestre Ende er et Forbjerg, kaldet Knud eller Knuden, som er adskilt fra den øvrige Deel ved den forhen omtalte Mose, kaldet Faskjær; af dette Forbjerg har store

¹⁾ Paa Dens nordre Side ved de saakaldte Færdamme findes endnu i Foden af en Bakke en 2 til 3 Alen tyk forraadnet Træmasse, lig Martørven paa Skagen, og i denne Masse forstenede Fyrrefogler samt Røddestaller, Levninger af en ved en Naturrevolution undergaaet Skov.

Knuds-Hoved og lille Knuds-Hoved Navn. Paa Dens anden eller østre Ende skyde tvende Odder ud i Fjorden, som kaldes Engelsodde og Ferferodde.

Den regnes i Længden fra Ost til Vest for 1 Miil og i Bredden for $\frac{1}{2}$ til $\frac{3}{4}$ Miil, men hele Omkredsen for 3 Miil.

Fuur er som hele Jylland sammenskyttet Land, og som Følge deraf er dens Grundlag højst forskjelligt; dog udgjør efter al rimelig Formodning den saakaldte røde Steens Masse for en Deel Dens Grundlag, især hvad den nordre og bakkede Deel angaaer. Denne Materie ligger snart højere snart lavere og strækker sig paa Dens nordre Side omtrent $\frac{1}{4}$ Miil ud i Fjorden under Vandet. Ovenpaa denne Masse eller Sandsteens Formation, afvevler den saakaldte graa Skifer, Leer, Mergel, Kridt, Gruus, Ahl, Flyvesand, Moleer og flere Jordblandinger med hinanden indtil Overfladens Grundlag; dog er Afvevlingen ikke saa stor paa den søndre Deel af Den, der er fladt Land, men Grundlaget er her i Almindelighed Flyvesand, hvorover der hviler Leer, Gruus og Mergel, og jevnlig findes Leer indtil 8 Alen ned i Jorden, forinden Flyvesandet viser sig. Overfladen er mestendeels bedækket med $\frac{1}{2}$ til $\frac{3}{4}$ Alen godt sort Muld. Mergelen viser sig især i de høje Bakker langs Fjorden paa Dens nordre Side, men og i de mindre Bakker paa Dens anden Side, saa og ved siittig Eftersøgning paa det flade Land.

2. Historie.

De ældre historiske Efterretninger om Den ere saa og saare ufuldkomne. Efter Traditionen, som endnu bevares iblandt Fuurboen, har Den fra Begyndelsen kun haft tre beboede Steder; Gammelgaard paa Knud, Rundgaard paa Dens nordre Side og Rjønberg paa den østre Deel eller nuværende Vojsmark; men heraf er kun tilbage Rundgaard, de andre ere forlængst ode, og blot Navnet paa Pladsen, hvor de have staaet, nævnes endnu. Den har og haft en Røverstue, hvis Levninger endnu paavises i en Fordybning ved Fjorden paa den nordre Side i Nærheden af Rundgaard.

Ogsaa har der engang tilbage i Tiden boet Adelsmænd paa Fuur, hvoriblandt ifølge Danst Atlas nævnes Mikkel Agifson af Fuur 1319 og Hr. Johannes Mikfelsen, Ridder, 1365; men hvad de have ejet, vides nu ikke. At Den engang har haft Herresæder, synes at bevises deraf, at en Gaard endnu kaldes Ladegaard, og i den Biig, som Limfjorden danner ved Bnen Bøjl, er en Holm, som endnu kaldes Slottet, hvor der er Spor af Grave og Bolde, og hvor et Herresæde eller en Borg mulig engang har ligget; men om samme findes intet historisk. Efter Danst Atlas skal der efter gammel Beretning have været 2 eller 3 Herresæder paa Den, „som synes troværdigt af de indrettede Fiskeparke og Kjeldere under Jorden;“ men heraf er nu intet Spor tilbage. Ifølge Danm. Frugtk. Herlighed Pag. 4 har Den efter gammel Inddeling hørt under Borglum Stift¹⁾; derimod nævnes i Ann. Eccl. Dan. II, pag. 575—577, hvor alle Præbenderne og Godserne ere anførte, som have fra gammel Tid hørt til St. Maria Kloster eller Domkapitlet i Viborg, Fuur²⁾, og har saaledes baade Kirken og Den i lang Tid, ja endog efter 1640, som efterstaaende kongl. aabne Brev udviser, tilhørt bemeldte Domkapitel.

Hvorledes Den er kommen fra Domkapitlet i Viborg, vides ikke; men den næste Ejer, som nævnes, er Hr. Anders Kjærulf, Herre til Rokkedal og Sødal³⁾, og efter ham Enevold Braes til Rokkedal. Efter denne har Niels Andersen Færk, Borger og Kjøbmand i Ribe, ejet Den, og endelig efter ham Byfoged Bassesen i Ribe og Proprietair Thygesen

¹⁾ Dette beroer dog vistnok kun paa en Unøjagtighed i det anførte Skrift. — ²⁾ See og herom Daagaard: Om de danske Klostre. — (Hele Den har vistnok tilhørt Kapitlet, der nævnes en Beirmølle, Birketinget og Slednavnene Dibbel, Dchells (?), Gressved, Engels, Lundgaard og Bargaard. Dibbel er det nuværende Dobel. Dchells, er det nuværende Rothild. Engels og Lundgaard, nuværende Engels og Lundgaard, om Bargaard og Gressved vides nu Intet. — ³⁾ Paa Sødal hænger endnu Portrætterne af Anders Kjærulf og Hustru Margaretha Dorothea Braes, der vare Fuurlands store Velgjørere og ved et Legat have stiftet sig et Minde her, der lever, imedens Berden er til.

til Mandrup¹⁾). Disse Herrer folgte Den til Beboerne, der nu alle ere Selvejere. Den skal og forud have ejet Birk og Birketing, men for længe siden være lagt under Salling Herreders Ting. Endnu findes en Gaard, kaldet Fogedgaard, hvor Birkedommeren menes at have boet. Birkeretten har formodentlig været erhvervet af Domkapitlet i Viborg.

Af særdeles Friheder og Benaadninger er der meddeelt Den følgende:

a) Kong: M: obne breff til bønderne paa Fuur, Saa liudendes.

„Wij Frederick thend Anden etc. Gjør alle vitttherligt att efftherth wore Undersotthe, som Sider for gaard paa worth land fuhr, hassuer laditt berethe for osz hurledis att the tiihl thenne dag, Mar nogne schatt schulle wdgifues, hassue werit lagdt tilsamen wdj samme skatthe for tree helle Legge oc the beclage them att the nu for thieres Armodt skuld icke lennger kundhe epter thend Tax affsteedt kome same skatter, Tha hassue wij aff wor synnderlig gunst oc Naade wnnett oc tiilladt oc nu mett thette wortt obne breff vnde oc tiillade, att forne wore undersotthe paa fuhr, som Side for gaarde Nu her epter, nar wij wore breffue om Schatt oc Hielp lader wdga, leggis oc schriffues for 2^{1/2} legg oc ther ossuer icke besuergis, till Saa lengge wij anderlees ther om tilfiggenndis worder, Thy forbiude wij wore fogder, Embismend oc alle andre, forne wore wnderstotthe paa Fuhr her emoedt effther som foruet staar i nogne Naade att hindre eller oc høigre wdj skatt att legge oc schriffue end for forne 2^{1/2} leg, Under wortt hyldest oc Naadhe. Actum nykiöping 20 Julij A^o 70. (o: 1570).“²⁾

b) „Chr. IV g. a. w, adt efterjom Bore och Wjborg Capitels Thienere och Bøender paa Wort Land Fuur Bøendis, haffe nu haft for Osz et høng loffligt Thukommelse Bores Kiere hrr Fadersz Breff forhte Lands Indbyggere giffuet, dateret Nykiöping den 20 July 1570, formeldendis

¹⁾ Bøsfesen og Thygesen ere formeentlig ved Giftermaal med Færks Døtre blevne Ejere af Fuur. — ²⁾ Tegnelser over alle Lande.

Att de for deres Armod skyld Tiche at udstriffues for mere end for halff tredje leg udi Stat, naar den Bliffuer paa=hoeden, estersom de ellers for den tid haffde Beret lagttil=samen for trej helle Legd, och Underd: derhos ladet berette deris Bilfor endnu At Vere Saare Ringe, haade for medelst Fisseriet der for Landet nu Slar feill, Saa och for Anden Blejlighed mere skyld, och derfor begeret At det endnu fremdelis ved forte halfftredje Leg motte bliffue. Da haffe Vi Af Voris Synderlige Gunst och Naade Naadigst Undt Beuilget och tilladt Och nu med dette Vort obne Bress wnde, Beuilge och tillade forne Bore Undersatter paa forne Fuer maa hereffter och indtill Vi Underledis derom tilsigendis Border, Leggis og Striffuis for halff tredje Legd, naar Vi Bore Bressue om stat och hielp lader udgaa, och iche deroffer Besuerges.

Thi forbiude Vi Bores Fougeder, Embedsmend och Alle Andre, forne Bores Undersatter paa forne Fuer Som gaarde haffer och Besidder, her imod At hindre eller højgere udj stat At legge, end som forstuet Staar. Under Vor hylidist og Naade.

Giffuet Hafn: den 5 August 1640,,¹⁾

Dette Benaadningsbrev er igjen d. 1ste September 1655 stadfæstet af Frederik den Tredie.

Det erfares saaledes af disse kongelige Breve, at der paa den Tid har herstet megen Armod iblandt Dens Beboere, der formentlig er foraarsaget ved Havets Indbrud i Limfjorden, hvilket siden nærmere skal oplyses.

Med Hensyn til Efterretninger om mærkelige Tildragelser og mærkeligt Vejrlig her paa Den, da er det beklageligt, at ingensteds noget findes optegnet, som har tildraget sig i de forløbne Aarhundreder. Det er ellers ikke sjelden, at Præsterne i de ved Embederne værende Ministerialbøger og i liber daticus har optegnet et eller andet Mærkeligt, men i de ved Fuar Præste=Embede værende Bøger af dette Slags, og hvoraf den ældste Ministerialbog er fra 1680, findes intet i denne

1) Tegnelser over alle Lande.

Henseenda. Her kan saaledes kun anføres Tildragelser af fornævnte Slags i dette Aarhundrede og indtil nærværende Tid. Disse Efterretninger ere paalidelige og meddeles temmelig udførligt, da det antages, at disse Tildragelser ikke ville være uden Interesse for de kommende Slægter.

1822 den 11te Marts, som var en Mandag, overgik der Fuur og flere Egne en orkanagtig Storm af W.B., som varede omtrent 4 Timer og var paa det højeste fort før Middag. Limfjorden stod som i en Taage af Vandstøv; men herpaa Den efterlod den ingen sørgelige Spor som paa andre Steder i Inhland, hvor Lader og Huse blæste om. Der var og dette Aar liden Kornavl herpaa Den.

1825, Natten imellem 4de og 5te Februar, var atter en stor Storm, som bevirkede, at Vesterhavet eller Nordsøen brød ind i Limfjorden over Landtungen imellem Agger og Harboøre og ikke alene ødelagde Havboernes Ejendomme og Huse, saa mange af dem maatte flytte andensteds hen, men saltgjorde Fjordvandet saaledes, at den største Deel af de deribørende Fiskearter reent uddøde og næste Foraar opdrev døde paa Stranden i hundrede Læsjevis, til stor Skade for Fuurlands Beboere. Se herom Ufsnittet om Fisterierne.

1829. Slutningen af Aaret 1828 og Vinteren 1829 var usædvanlig streng. Limfjorden var i lang Tid tillagt med Is, og en stor Mængde Al stangedes paa Fjorden, især ved Fuur. Sommeren var særdeles frugtbar, og Jorden gav en Afgrøde, som der i mange Aar ikke havde været Mage til.

1831, den 27de Juli var ikke alene en mærkværdig Dag for Dens Beboere, men tillige en Festdag, idet H. K. H. Prinds Christian Frederik, siden Kong Christian den Ottende, gjæstede Fuur. Han ankom om Formiddagen omtrent Kl. 9 søværts fra Nykjøbing og med Følge gik iland ved Færgestedet, hvor i den Anledning en Landingsbro var opført, og blev modtaget med Kanonstod, Klokkeringning, Uereporte og Flagning. Først indtog han Frokost i Præstegaarden, besøgte derefter Kirken, Skolen, den røde Steen og lille Jenses Høj. Han forlod Fuur om Eftermiddagen Kl. 7 under Ra-

nontorden og mange gjentagne Hurraraab, og fra Branden rejste til Skive. 6 Karle og 6 Piger modtog ham med Velkomstfange i Præstegaarden. Den ene af disse Sange var forfattet af Dens Lejligheds-Digter Niels Nielsen Brink af Debel; ¹⁾ det hedder i den i Anledning af Brindsens Ankomst:

Thi Dagen er stor,
Mærkværdig i Nord.

O! hvor maa den Fuurbo ej bramme.

Forinden Afrejsen fra Præstegaarden overleverede Brindsen egenhændig hver af Sangerne 1 Dukat til Grindring om sig og Digteren en Frederiksdor.

1831. Den 10de Marts overgif der atter Fuur og flere Egne en Orkan lig den i Maret 1822. Stormen var atter fra V. til NV., varede i 6 Timer og var paa det højeste noget over Middag. Herpaa Den anrettede Stormen ikke anden Skade, end at Taget blev forrevet paa endeel Huse. Vandet i Fjorden steg betydelig og anrettede paa sine Steder megen Skade, især i Løgstor og Hjarbek. Det er mærkeligt, at efter rigtig Udregning var det netop 12 Marsdagen fra 11te Marts 1822.

1835 den 8de, 9de og 10de August overgif der atter Fuur og endeel af Jylland en stor Storm, ligeledes af V. til NV., som gjorde ubodelig Skade paa det paa Marken staaende høstfærdige Korn. Det meste afblæste, og mangfoldige Bønder og Landmænd avlede ikke engang Udsæden. Dog var det en stor Lykke, at nogle Egne, især Benschsel, bleve forstaaede for dette Vejr. Kornet steg strax til høje Priser: 1 Td. Rug kostede 8 Rd. og 1 Td. Bng 6 Rd. Man befrygtede Hungersnød paa sine Steder; men da Avlen var god paa de Steder i Danmark, som bleve forstaaede, og Indførsel af Rug skete fra Østersøen, hjalp Forsynet, at det ikke blev saa slem, som Folk i Almindelighed forestillede sig, og Rugen kunde endog næste Foraar kjøbes for 5 Rd. Tønden; imidlertid maatte mangen fattig Familie saavel her paa Den som andre Steder udsætte de Ting for Brød, som

¹⁾ Se om ham „Brage og Idun“ II, S. 314 flg.

de siden aldrig fik hjemløst. Ved denne Storm var og Luften opfyldt med en stor Mængde saltagtige Dunster, der satte sig fast paa Trærnes Bark ligesom et Lag Is og bevirkede, at alle Grene, som vendte imod Vinden, fortørredes og gik ud, ligesom samme Side af de tykke Stammer tabte Barken næste Aar og saae ud, som om de havde været ved Ilden.

1837 i December Maaned viste sig over Fuur en Aften omtrent Kl. 5, med stille Vejr og klar Luft, et Meteor eller en Ildfugle. Den tændtes i S. og gik imod Vinden ned i N. Røglenes Klarhed og Skin var lig Solens; dens Hale havde et mere rødtligt Udseende og bølgede for Vinden. Dens Tvermaal var i Frastanden tilsyneladende 10 til 12 Tommer, og den skred saa sagte hen i Luften, at dens Skin vedvarede omtrent 2 Minutter, indtil den forsvandt i de høje Bakker paa Dens nordre Side. Mange antog, at denne Ildfugle var Forvarsel for en streng Vinter, der og virkelig indtraf.

1838. Vinteren indtil Nytaar 1838 var mild, og man spaaede sig en mild og fugtig Vinter. Julen 1837 var mørk, og Solen lod sig ikke see fra dens Begyndelse og til Nytaarsdag 1838; men fra den Tid begyndte det at fryse, og Vinteren holdt uafbrudt ved med Frost og Sne til hen i April Maaned. Den 8de og 9de April var det endnu Sneefog og Frost; men allerede den 12te April brød Limfjorden op ved Fuur, efterat den havde været tillagt med Is i over 3 Maaneder. Isen havde omtrent 1½ Alens Tykkelse, og Frosten var stundom saa streng, at mange Fugle frøs ihjel i de stærke Knogdage.

Denne Vinter var der god Stang, især østen for Ferkervig, hvor der laa saadan en Mængde Mal, at en god Stangkarl om Dagen magelig kunde stange 30 til 40 Sneese; dog varede denne rige Stang ikke over 8 Dage; thi Tilstrømningen af Folf fra alle omliggende Egne forvoldte, at Pladsen snart blev overstanget. Det antages for vist, at hertil Den blev stanget 2000 Rpd. Mal, der bleve solgte til en Priis af 5 Mk. 12 β. til 1 Rdlr. Rispundet.

Efteraaret 1838 udmærkede sig ved meget stormende og uroligt Vejr, især fra V., og til Aarets Udgang var Vinteren mild uden Frost og Snee, men det stormende Vejr vedblev.

1839. Aaret begyndte med afvejlende Lø, Frost og Snee samt Storm fra S. til N., men Natten imellem 7de og 8de Januar tiltog Stormen i den Grad, at den blev til en Orkan, der vedvarede til Morgen, da Vejret sagtnedes; dog vedblev Stormen uafbrudt til næste Fredag. Det uafsladelig stormende Vejr forvoldte, at Vesterhavet mere end forhen brød ind over Landtungen ved Agger og dannede 3 nye Kanaler, hvorved Vandet i Limfjorden steg til en Højde, som det neppe har havt de sidste 7 til 800 Aar, og forarsagede en Oversvømmelse, der meer eller mindre satte alle lavtliggende Byer og Steder under Vand. Barometret stod under det vedholdende onde Vejr meget lavt, men især 8de og 9de Januar, 2 Tommer under Skalaen, og vi befrygtede Jordstjælv; men Gud være lovet, samme udeblev. Herved Fuur steg Vandet i Stormfloden $2\frac{1}{2}$ til $3\frac{1}{2}$ Alen over sædvanligt Højvande, og alle lavtliggende Steder bleve oversvømmede. Vøjlhjør og Fæstehjør bleve satte under Vand, saa Den var deelt i 3 Der. Beboerne af tvende Huse paa Hvirpgade maatte flygte fra Huus og Hjem og flytte ud om Natten; ligesaa Færgemanden Peder Pedersen. Det ene Huus blev ganske ubeboeligt, og alle tre Steder maatte flyttes. Vandet stod ogsaa højt op i Præstegaarden, og daværende Præst, Hr. Pastor Bechmann, led endeel Skade derved. Efter det kongelige danske Cancellies Ordre blev d. 2den April s. A. den Skade, Oversvømmelsen havde forarsaget bemeldte Beboere, taxeret, og der blev tilkjendt Færgemanden 133 Rd. 2 Mk., de 2 Huusmænd 126 Rd. 8 ß og 171 Rd. 5 Mk. 8 ß, der senere blev dem udbetalt af indkomne veldædige Bidrag. Præsten frabad sig Taxation og Erstatning.

1841. D. 5te April mærkedes paa Fuur ligesom andre Steder i Jylland en Jordrystelse eller et Jordstjælv. Vejret var den Dag mørkt, og af og til traf Regn og Hagelbyger op. Om Eftermiddagen, Kl. imellem 3 og 4, mærkedes

under en Hagelbyge en svær Dundren i Luften, og umiddelbar derefter fulgte Rystelsen, der syntes at komme fra NB., og søge Retningen efter SD. Paa Dens nordre Side, i de høje Bakker ved Fjorden, skete ved denne Jordrystelse betydelige Jordsænkninger, hvorved fremkom Revner i Jorden, der endnu i Aaret 1854 vare synlige. De kan endnu i Aaret 1873 sees. Et Par Brønde skjød sammen; men forresten skete ingen Skade. Stødet mærkedes ikke lige stærkt overalt; paa lavtliggende og moradsige Steder var det stærkest. Saaledes var det i Gridselgaard saa føleligt, at en gammel Kone faldt af Stolen, hun sad paa; og i Præstegaarden, der ligger paa Sandgrund, klingede Kobbertøjet paa Væggen, og et Fuglebuur, som hang under Loftet i Dagligstuen, kom i Svingninger.

1843 i Maj Maaned var H. R. H. Prinds Frederik Carl Christian, senere Kong Frederik den Syvende, paa Fuur. Han kom med Dampskib fra Aalborg, opholdt sig blot 2 eller 3 Timer og tog samme Eftermiddag med Skibet tilbage. Han er saaledes den anden kongelige Person, der vides at have besøgt Den.

1852 den 21de Juni besøgte Kong Frederik den Syvende, ledsaget af sin Gemalinde, Grevinde Danner, atter Den. Han kom denne Gang med Dampskib fra Thisted og steg med Følge iland ved Handelsmand Jens Ladegaards Huus paa Harupodde, hvor en Landingsbro var anbragt. Efter med Gemalinde at have beseet den røde Steen og den smukke Udsigt paa Fuur, tog han efter et kort Ophold i Præstegaarden med Dampskibet til Nykjøbing. Handelsmand Jens Ladegaard, der ved denne Lejlighed havde bekostet og opført Landingsbroen, erholdt af Kongen til Foræring en smuk Sølvpokal.

I Vinteren 1855 er paa Grund af det stærke Islæg stanget en ikke ubetydelig Mængde Mal hertil Den, der betales med den betydelige Priis, saltede 14 til 15 Mt. Rigs m. pr. Lpd., meer end det dobbelte af, hvor der for 20 Aar siden betales for 1 Lpd. Stangaal, og endnu meer end hvad en Fjerding saltede Mal regnedes for 1656; thi da var den i den gjældende Landgildetaxt kun ansat til 32 ß.

1866 den 6te Febr. om Formiddagen Kl. omtrent 10 mærkedes af enkelt Mand 2 meget svage Jordstjælvsstød. Vejret var den Dag særdeles stormende og uroligt.

1869 den 4de Septbr. omtrent ved Midnat, var der en temmelig stærk Jordrystelse her paa Fuur og i endeel af Salling, ledsaget af en stærk Lyd, som om en svært belæstet Vogn kjørte hen ad en Stenbro. Stødet eller Rystelsen, der kom fra N. til S., forsvandt i S. Folk, der laa i Søvn, vaagnede ved Stødet og Lyden. Enkelte grundmurede Bygninger fik Revner i Murene. ¹⁾

3. Bebyggelse og Agerbrug.

Fuur staar for gl. Hartforn 160 Tdr. 2 Skpr. 3 Fdkr. 1 Alb. foruden Præstegaarden, der har 5 Tdr. 2 Alb. Hartforn, og for nyt Hartforn 191 Tdr. 1 Fdkr., Præstegaarden 5 Tdr. 5 Skpr. 1 Alb. Den har følgende Byer og enlige Gaarde: Debel By, hvori Ladegaard, Bakgaard og Fogedgaard. Arnshede. Masbad By, hvori Klode og Masbadgaard. Nederby By, hvori Stedet Sorgenfri og Bjerregaard. Rikhede, hvori Bjerregaard, 2 Gaarde. Blegager og Bøjlkilde, 2 Gaarde, Udflyttere fra Bøjl By. Dalager. Hvirp-gade. Bøjl By. Engels By, hvori Søndergaard. Søndergaard, Udflyttere fra Nederby og Debel. Lundgaard, 2 Gaarde. Gridselgaard, 3 Gaarde. Hvirp, enlig Gaard. Dalsgaard, nu et Hus. Sunde, 2 Gaarde. Præstgaard, 2 Gaarde. Møllerne, trende. Færgehuset. Præstegaarden. Holm, 2 Steder. Helleminde. Bakkerne. Rokild, et Hus.

Dens Næring ere tvende: Fiskeri og Agerdyrking. Om Fiskeriet skal tales i en egen Afdeling. Agerdyrkingen har, saalænge Fiskeriet særdeles blomstrede, været meget forsumt og forrettedes da mest af Fruentimmer, eftersom Mandfolkene bestandig laae ved Fiskeriet; før Udstiftningen i Aaret

¹⁾ Da vi i Danmark ere langt borte fra de egentlige vulkaniske Bærfsteder, kan vi antage, at Jordstjælvene hertilands alene forarsages ved store Sænkninger i Jordens Indre, og at disse saaledes ikke vil forarsage saa store Ødelæggelser som i andre Lande er Tilfældet.

1802 og 1803 var det tillige yderst besværligt, da hver Mand havde sin Jord stundom paa 6 eller 8 forskjellige Steder. Vel er denne Ulejlighed hævet ved Udføistningen og endeel Gaarde udflyttede; men Den er dog ikke saa godt udføistet, som den kunde og burde være. Flere Gaarde burde have været udflyttede, saaledes at hver Mand i det mindste havde erhøldt sin Marklod samlet paa eet Sted, og saaledes og Hede og Kjærlodderne, hvilket nu ikke er Tilfældet.

Om Agerlandet siges i Danske Atlas: „At Landet i ældre Tider maa have været Gribsjord, og enhver, ligesom Skovene ere udhugne, taget til sig, hvad han har lystet, det beviser den flette Inddeling. Byerne ligge tæt ved hinanden, saa at Indbyggerne boe saa godt som i een By tilsammen, liggende i en Halvmaane, der gjør en halv Miils Vej, men Jordens Inddeling er saa ubekvem, at oftest har den, som boer i den ene Ende, sin Ager længst borte i den anden Ende af Marken.“ At det saaledes før Udføistningen har seet sørgeligt ud med Agerbruget, viser forestaaende, og at Dyrkingen siden Udføistningen og indtil Fiskeriets Ødelæggelse ved Havets Indbrud i Limfjorden ikke meget har forbedret sig, beviser, at næsten hver Mand da maatte kjøbe haade Føde- og Sædeforn, dels fordi Fruentimmerne ikke kunde dyrke Jorden tilbørlig, og dels fordi Fiskeriet gav saa rigelig Næring, at Bonden sjelden brød sig om at avle til Føden naar blot saameget Korn kunde komme i Jorden, som ansaaes fornøden til Hestenes og øvrige Kreaturers Nøgt. Da Havets Indbrud ødelagde Fiskeriet, skete en total Forandring: Agerbruget blev nu en Hovedsag, og Sandhed er det, at Fuurboen, den større saavel som den mindre, nu driver sine Jorder langt bedre end forhen, ja ligesaa godt og endnu bedre end nogen Bonde i Omegnen. Dersom de formuende iblandt Dens Gaardmænd kunde bevæges til at sende deres Sønner hen at lære det nye og saameget forbedrede Agerbrug, vilde Dens Landejendomme om ikke mange Aar afgive dobbelt saa stor Indtægt, som nu er Tilfældet; men det er et Haab, at Befolkningen ogsaa omsider skal faae Sandfen vakt i denne Henseende.

Efter Udfiftningsberegningen af 30te November 1803 er hele Dens Areal, reduceret efter Taxation til 10 mod 8, 55,372,633 □ Alen, og reduceret Maal til $10/3$: 22,873,826 eller 3,955 $1/7$ Tønde Land geometrisk Maal.

Agerlandet kan for Tiden antages at udgjøre $4/9$ Deel af Dens Størrelse. Af Hede er det nærmest beliggende og bekvemteste i de senere Aar for endeel bragt under Ploven, og i Fremtiden kan det ventes, at den Deel af samme, der kan undværes fra den fornødne Jdebrændsel, som Den mangler, ogsaa vil komme under Ploven. Om Agerjordens Bonitet i Almindelighed kan med Sandhed siges, at den for største Delen bestaaer af et tykt Leerunderlag med $1/4$ til $3/4$ Alen godt sort Muld; vel ere Jorderne af forskjellig Bonitet, og der findes og Sandunderlag og meget sandblandede Jorder, for Exempel paa Debel og Engels Marker; men de ere ikke af Betydning, og det kan i det hele antages, at Fuur er et godt Kornland og giver Guds Betsignelse af alle Kornsorter, især i fugtige Sommere. Megen Tørke taaler Markerne i Almindelighed ikke. Den almindelige Dyrkningsmaade var nogle Aar tilbage i Tiden følgende: Første Aarv eller Halm gjødet til Byg, anden Aarv Rug, tredie og fjerde Aarv Havre, derefter Hvile i 2, 3, 4, 5 Aar efter Jordernes Bestaendighed og Gaardens eller Ejendommens Størrelse; men da Kartoffelavlens siden 1826 er meget udbredt paa Den, blev der afvevlet med denne Sæd og taget Kartoffler efter Rug, tilsidst Havre, eller atter Rug med lidt Gjødning. Nu da Fuurboen foretager betydelige Forbedringer i Agerbruget ved at brække og mergle Jorderne, beghnder og en Sædfolge efter enhver eget Behag og som han finder mest hensigtsmæssig. Da Den mangler Høavl, beghndes nu og med Kloveravl og Brugen af andre Græsarter, der tribes fortrinlig.

Det varede længe, forinden Fuurboen indsaa Nytten af Hegn og Fred, der er saa vigtig for Agerdyrknings Fremme, ja han modsatte sig endog denne nyttige Foranstaltning; men nu er han og i denne Henseende gaaet frem til det bedre, og saaledes lønnes den stræbsomme Jordbrugers Flid

med dobbelt Betsignelse. Istedetfor at der forhen aarlig kjøbtes mange Tønder Korn til Den, sælges nu flere Tusinde Tønder derfra, og endog den mindre Gaardmand lever nu rigeligere af sin Gaard alene, end forhen baade af Fiskeri og Gaard. Velstanden paa Fuur er nu almindelig.

Af Dens fordums store og herlige Skove er nu intet tilbage uden en yderst ubetydelig Levning paa Gaardmand Thøger Mikkelsens Lod i Bøjl. At imidlertid Skov atter kan tribes her, beviser det af Huusmand Jacob Nielsen paa Holm anlagte Skovstykke paa over 3 Tdr. Land, der voxer og tribes fortrinlig. Denne Mand fortjener hæderlig Dmtale, da han er den første, der har begyndt med Skovplantningen og givet et ypperligt Exempel, der fortjener at efterfølges af hans Landsmænd. Dgfaa med Anlæg af gode Frugt- og Kjøkkenhave har Exemplet virket, og Den tæller nu ikke alene 16 nye Anlæg af dette Slags, men forhaabentlig kunne flere i Tiden ventes. ¹⁾

Bjerne Debel, Masbad, Nederby og Hvirpgade ligge i en Strækning og som i een By; men de øvrige Byer og Steder ere derfra adskilte.

Nedenstaaende Liste viser Gaardenes og Husenes Størrelse og Antal efter Hartkorn.

Hartkorn.	Gaardenes og Husenes Antal
Paa omtr. 6 Tdr. Hartkorn	1
Fra 3 til 4 Tdr. —	8
Fra 3 til 1 Td. —	56
Fra 1 Td. til 3 Skpr. —	46
Fra 3 Skpr. til 1/4 Mb. —	70
Jordløse Huse	9
Indsiddere	9
Huuslejere	13
Tilsammen	212 Familier.

¹⁾ Forfatteren har siden Jacob Nielsens Skovanlæg indtaget en raa og for udyrklar anseet Hedestrækning, stor 12 Tdr. Land, til Agerbrug og Skovanlæg samt bebygget samme. Dmtrent 7 Tdr.

Ved Aaret 1760 bestod Indbyggernes Antal af 125 Familier foruden Inderster, ialt 800 Sjæle. Ved Folketællingen i Aaret 1834 bestod Befolkningen af 822 Personer, 1845 af 967 og 1850 af 994. I et Tidrum af omtrent 100 Aar er Folketallet saaledes kun voxet med 194 Personer. Ved Folketællingen 1860 var Befolkningen steget til 1070 Personer, og udgjør som ovenfor anført 1866: 194 Familier og over 1100 Personer. Af disse Familier ere 61 Gaardmænd, 83 Huusmænd med Jord fra 7 til 1 Skpr. Hartkorn, 21 Huusmænd med liden Jord, og 29 Huusmænd foruden Jord, eller saakaldte jordløse Huse. Ved Folketællingen 1871, bestod Dens Befolkning af 1173 Personer, hvortil kommer for 1872 35, saa at ved Aarets Udgang 1872, var hele Befolkningen 1208 Personer, eller 212 Familier. Deraf ere 65 Gaardmænd, 116 Huusmænd med Jord, og Resten jordløse Huusmænd, Lejere og Indsiddere.

4. Fiskeri og Fiskeredsfaber.

Fiskeriet har stundom været rigeligt og stundom yderst daarligt. Naar det var daarligt, har gjerne Vesterhavets Indbrud i Limfjorden været Marsag deri, hvilket erfares af de i anden Afdeling anførte, af 3 danske Konger givne Be-naadnings-Breve. Det var formedelst Beboernes meget ringe Vilkaar, og fordi Fiskeriet for Landet slog fejl, at der blev givet Nedsættelse i Skatterne. Ved at sammenholde hermed, hvad Arent Berntsen i „Danmarks frugtbare Herlighed,“ trykt 1656, anfører, 1 Bog, Pag. 164: „Thy er et Land, 8 Miil langt og 2 Miil bredt, imellem Vesterhav og Lim-

Land er beplantet med Skov, 4 Tdr. Land indtaget til Agerland og merglet og omtr. 1 Td. Land indtaget til Haveanlæg og Frugtavl, Alt dette tegner godt. Siden har flere Beboere indtaget og beplantet Hedestykker, saa at Den i 1866 tæller 6 større og mindre Plantager, og flere er i Anlæg i de sidste Par Aar. Ligesaa kunde Træfrugtavl og meget fremmes, naar de fornødne Frugttræer til moderat Pris var at erholde. Dens Jordbund og Beliggenhed egner sig til, at Fuur kunde blive ligesaa god et Frugtland, som enten Thorseng eller Als.

fjorden. I Norden landfast med Hanherred og Benschsel, men i Sønden mod Harschsel udstynder en Arm eller et smalt Stykke Land, som i Brede neppelig er 1 Fjerdingsvej og i Længden for $\frac{1}{2}$ Miil kan være at regne, hvilken smalle Strimmel eller Jordsmøn gjør samme Egn sammenhængig med Harschsel. Over dette smalle Stykke Land haver Besterhavet nogle Aar tilforn indbrudt i Limfjorden og den, som tilforn skal have været ganske eller mesten ferst Vand, saltgjort, hvorover saadan stor Mængde Gjedder, Aborre, Brasen, Horfer og deslige, som den tilforn var rig af, skal være blevne døde, og ved alle Strandbredder opskullede, at man paa nogle hundrede Bogne dem ikke kunde borttage. Og siden den Tid forstrevne Fiske ikke udi Limfjorden tilgaaer, men alene Flynder, Aal, Hvilling, Torst, Sild og anden Strandfisk" — kan det med temmelig Sikkerhed antages, at Aarsag til, at Fiskeriet ved Fuur den Tid slog fejl, var Havets Indbrud i Limfjorden og den næst følgende Odelæggelse af Limfjordens Fiskearter; men hvor længe denne fattige Tilstand iblandt Dens Beboere formedelt Fiskeriets Odelæggelse har vedvaret, derom vides Intet. Det første historiske siden denne Periode forekommer i Danske Atlas, udgivet omtrent 1768, altsaa over 100 Aar senere; men deri omtales ingen Fattigdom iblandt Beboerne, og sluttes altsaa, at Fiskeriet den Tid atter har været i god Flor, og Besterhavets Indbrud i Limfjorden standset; thi det meldes udtrykkelig, at Fiskeriet er Mandfolkene's Sag eller Hovedsag, samt at der falder godt Heltfiskeri, men Aalefiskeriet er det betydeligste, da Indvaanerne deraf kan affætte en stor Mængde, dels røgede, dels saltede, og Fuurbo=Aalen desuden er berømt. Fra sidstnævnte Tid og lige til 1825 har Fiskeriet været rigeligt til Den, saavel af Brakvandsfiske, hvilke Indvaanerne om Sommeren med smaa Baade daglig fangede i Mængde til deres Føde, og saaledes altid havde ferst Fisk i Overflødighed paa deres Borde, som og af det vigtigere Aale-, Helt-, og Orredsfiskeri, hvilke sidste Sorter især vare Handelsartikler.

Af Aalen, der som foranmeldt var berømt og endnu er

det, udgik aarlig mange Tusinde Lpd. røgede til Aalborg og især til Kjøbenhavn, ja selv til fremmede eller udenlandske Steder, som Hamborg og Petersborg; tillige udførtes Aalen levende i Kvaser til Kjøbenhavn. Helt, der stundom fanges i Mængde, især om Sommeren med Pulsbaade, røgedes ligesom de store Orreder og søgtes med Begjærlighed af Skippere fra Kjøbenhavn eller og solgtes i Aalborg. Ogsaa Sildefiskeriet var meget betydeligt, dels med 3 til 4 Sildevaade og dels med 4 til 5 staaende Ruser; Silden udførtes ikke, men affattes til de nærmeste Landes Beboere, mest ferste. ¹⁾

Nedenstaaende med Sandhed og Nøjagtighed affattede Beregning over, hvad Fiskeriet før 1825 i Almindelighed, det ene Aar med det andet, afgav, vil bedst kunne oplyse, hvilken vigtig Indtægtskilde det var for Fuurboerne.

Fiskeriet ved Fuur har før Havets Indbrud i Limfjorden afgivet det ene Aar med det andet:

a. 13 Pulsbaade aarlig, have hver fisset
2000 Sneese Aal à 2 Mk. pr. Snees
er..... 666 Rd. 4 Mk.

Herfra Baadens og
ovrige Omkostningers
Fradrag..... 200 Rd. „ Mk.

Igjen 466 Rd. 4 Mk.

der for 13 Pulsbaade udgjør..... 6066 Rd. 4 Mk.

b. 14 Krogbaade, som fistede fra 14 Dage
efter Majdag til Mikkelstdag i 20 Uger;
hver Baad fistede ugentlig, den ene
Uge med den anden, 80 Sneese Aal,
bliver 1600 Sneese à 2 Mk. pr. Snees,
er..... 533 Rd. 2 Mk.

Herfra Baadleje og

¹⁾ I det sidste Par Aar. sælges Silden mest ferst til en Fiskehandler i Struer, der videre behandler den og sender den til Udlandet I Almindelighed betaler han Dlen eller 80 Sild med 1 Rdlr. Aalene betales for Tiden med 12 à 14 Mk. Lpd. ferste.

	Sejl 20 Rd., Fistered=	
	skaber for 4 Mand à	
	16 Rd. er 64 Rd., ialt 84 Rd. „ Mk.	
	Igjen 449 Rd. 2 Mk.	
	der for 14 Krogbaade udgjør.....	6290 Rd. 4 Mk.
c.	3 Sildevaade à 2000 Dl à 1 Mk. 8 St.	
	pr. Dl, er for en Baad 500 Rd. „ Mk.	
	Herfra Baadens Ud=	
	redning 150 Rd., Baad=	
	leje 10 Rd. og Støvler	
	10 Rd.. ialt 170 — „ —	
	Igjen 330 Rd. „ Mk.	
	udgjør for 3 Sildevaade.....	990 — „ —
d.	4 Silberuser, med hver Ruse fanget	
	det ene Aar med det andet 4000 Dl	
	Sild à 8 St. pr. Dl er 333 Rd. 2 Mk.	
	Omkostninger til Fi=	
	sterefskaber det ene	
	Aar med det andet .. 128 — „ —	
	Igjen 205 Rd. 2 Mk.	
	altsaa for 4 Ruser.....	821 — 2 —
	NB. Om hver Ruse er 8 Mand, og Om=	
	kostningerne for hver Mand kan	
	omtrent blive 16 Rd. aarlig.	
e.	Ferst= eller Brakvandsfisteriet anslaaes	
	lavt beregnet til.....	1000 — „ —
f.	Ved Fuur har i Fissetiden opholdt sig	
	8 Pulsbaade fra Harboøre og Agger.	
	Fortjenesten for hver af de 8 Mænd,	
	som disse Havboere have fisset for, er	
	lavt anslaaet 100 Rd., gjør.....	800 — „ —
g.	Den aarlige Udførsel af røgede Aal, be=	
	regnet 20 Snefe til hver 5 Lpd., har	
	været 10,000 Lpd., og Fordelen til dem	
	af Beboerne, der brugte Aalehandelen,	
	var 1 Rbm. pr. Lpd., bliver.....	1666 — 4 —
	Summa Indtægt ved Fisteriet	17,635 Rd. 2 Mk.

Indtægten ved Stangaalen er ikke ført under Beregning, da dette Fiskeri er ubestemt og der forløber meer end en Vinter, imellem at Stangen kan benyttes.

Fremdeles ere de Personers Kost, som have brugt Fiske-riet, ikke fradraget Indtægten, da disse hver Morgen kunde hjembringe smaa Aal, Smelt, Helt og flere Sorter Fisk, der meer end rigelig kunde svare til Kosten.

Ved Havets foran berørte Indbrud i Limfjorden Matten imellem 4de og 5te Februar 1825 indtraf det samme Tilfælde som ved Indbruddet i det 17de Aarhundrede, at den største Deel af Limfjordens Fiskearter ødelagdes og dreve i mange hundrede Læs døde paa Strandbredden, og de tilbageværende Arter forstyrredes i deres vante Orden, og saaledes ødelagdes atter Beboernes daværende vigtigste Indtægtskilde, idetmindste for en Tid. De Fiskearter, som reent uddøde, vare følgende: Aborren, Horken, Gjedden, Karudsen, Ruskallen, Hvidstallen, Brasen, Fliren og Regenøjen¹⁾. De tilbageblevne Fiskearter vare: Aalen, Aalekvabben, Rødspetten, Drreden, Smelten, Helt og Sild.

Aalen fandtes forhen i uhyre Mængde i Limfjorden; men ogsaa paa denne Fiskeart havde Saltvandet betydelig Indflydelse. De opdrev døde ved Strandkanten i stor Mængde i de første Aar efter Indbruddet og fandtes om Vinteren i Tøndeviis indefrosne i Fjordisen, ligesom og Helt og Drreder. Med Tiden er den naturaliseret og findes endnu i betydelig Mængde; dog kan den ikke fiskes til bestemte Tider som forhen, eller paa saadanne bestemte Steder, og til denne Tid

¹⁾ Det maa bemærkes, at i den Arm af Limfjorden, som løber forbi Birksund og til Hjarbæk, og som formedelst den store Skalsaa, Fiskbækaa og Strandetaa, der alle falde i den, endnu er Brakvand, findes disse i den øvrige Deel af Fjorden uddøde Fiskearter endnu, men dog kun sparsomt, og der er ingen Tvivl om, at dersom Aggerkanalen engang i Tiden, ligesom før er steet, atter skulde stoppes, og Limfjorden saaledes igjen blive Brakvand, vilde disse Fiskearter atter indfinde sig og blive ligesaa talrige som før 1825. Smelten findes nu for Tiden ikke mere i Fjorden, idetmindste ikke omkring ved Ruur.

har den heller ikke Vinterleje over hele Fjordbunden, men findes gjerne om Vinteren i Dynger eller Klumper. — Sil- den er heller ikke i saa stor Mangfoldighed tilstede i Fjorden som forhen, hvad vel nærmest er en Følge af, at de fine Vandplanter, hvorpaa den forhen affatte sin Yngel, nu ere forsvundne siden Saltvandets Indtrængen. Orreden, der før Havets Indbrud fishedes i Mængde, ofte til en Bægt af 2 Pd., falder nu sjelden og uden betydelig Størrelse, og det samme er Tilfældet med Helten.

Efter Indbrudet har flere nye Fisk Tid efter anden indfundet sig i Fjorden og iblandt disse især i stor Mængde den velsmagende Flynderflægt. De Fiskearter, som nu i de uddødes Sted findes og benyttes heromkring Den, ere Orreden (sjelden), Helt (sjelden), Tungen (sjelden), Pigvaren, Sletvaren, Rødspetten, Skrubben, den almindelige Flynder, Halekvabben, Ulken, Søslagermusen, Hornfisken, Seeren, Torsten, Støren, Brislingen. — Af Skaldyr findes nu i Fjorden Hummer, den lille Strandkrabbe og Rejer, der lidet eller intet benyttes. Fremdeles findes Østers og den spiselige Musling, sidste især i stor Mængde. ¹⁾

I endeel Aar efter Indbrudet vedblev Fiskeriet at slaae fejl, hvilket bedst oplyses ved nedenanførte Beregning af den Indtægt, Fiskeriet afgav i Aaret 1836:

a) 9 Pulsbaade have hver fisset
500 Sneese Aal à 1 Mk. 8 Sk.,
er..... 125 Rd. „ Mk.

Baadens og øv-
rige Omkostninger
Frdrag for den
ene Baad med den
anden..... 60 Rd. „ Mk.

Igjen 65 Rd. „ Mk.

der for 9 Pulsbaade udgjor 585 Rd. „ Mk. „ Sk.

¹⁾ Vedbliver Forbindelsen imellem Fjorden og Vesterhavet igjennem Aggerkanal, vil om saa Aar Østersfiskeriet blive af megen Btg- tighed, a) i Snevren, b) paa Mellemgrunden, c) paa Skralderen,

- b) 11 Krogbaade have hver fisset
 200 Snefe Aal à 1 Mk. pr. Snees,
 gjør 33 Rd. 2 Mk.
 Herfra drages
 Baadleje og Sejl
 11 Rd. og Fiske-
 redstaber for 4
 Mand 20 Rd. . . . 31 Rd. „ Mk.
 Igjen 2 Rd. 2 Mk.
 der for 11 Krogbaade udgjor 25 Rd. 4 Mk. „ Sk.
- c) I Aaret 1836 er fra Fuur udført
 til Aalborg og Himmerland 1005
 Lpd. Aal, beregnet 20 Snefe til
 hver 3 Lpd., og Fortjenesten til
 de Mænd, som har brugt denne
 Handel, har været 8 Sk. pr. Lpd.,
 bliver 83 — 4 — 8 —

Summa Indtægt af Fiskeriet 694 Rd. 2 Mk. 8 Sk.

Silberuserne ere forlængst med stort Tab nedlagte; kun 2 Sildevaade existere, der for Tiden udredes med aarligt Tab, men vedblive at bruges i Haab om, at Sildefiskeriet skal komme tilbage.

Saaledes havde Havets Indtrængen i Limfjorden, især i Begyndelsen, megen Indflydelse paa Fuurboens Mæringsfilder; thi det var saa pludseligt, at denne Forandring i Fiskeriet indtraf, at den med et stoppede saavel Gaardmandens som Huusmandens vante indbringende Levevej, og især i dette Tidrum var der virkelig Armod især iblandt Huusmandsklassen, der ikke som Gaardmanden staa kunde gribe til et ordentligt Agerbrug og derved sikke sig Udfomme.

Imidlertid har Forsynet hjulpet som overalt, og hvad Fuurboen ansaa som ubodelig Skade for sig, er blevet til Belsignelse. Aalen fiskees atter, om ikke saa rigelig som før,

d) paa Blinderøn, e) ved store Fuurknud og f) ved Livtap. Paa alle disse Steder findes Dsterskaller fra fordums Tid, og levende Dsters allerede nu.

faa dog nu igjen i betydelig Mængde, og det rigelige Flynderfisteri erstatter nu fuldelig de for 30 Aar siden uddøde Fiskearter, og da Gaardmanden nu ikke som forhen befatter sig med Fisteriet, uden hvad ubetydeligt kan være til Huusbehov, men passer sit indbringende Algerbrug, saa er og Fisteriet mere udvidet for Huusmanden og den egentlige Fister end forhen, og det kan med Sandhed siges, at Fisteriet omkring Den nu igjen omtrent er ligesaa indbringende som før Havets Indbrud 1825. — Sildefisteriet er ikke kommet igjen saa rigt eller indbringende som forhen; men det kan ikke nægtes, at det, det ene Aar med det andet, svarer Regning, om det just ikke giver betydeligt Overflud.

De Fisteredstaber, som for Tiden bruges, ere følgende:

a) Pulsvaaden. Et fra gammel Tid bekjendt og endnu brugeligt Fisteredskab til Nalesfangst, hvortil anvendes 4 Karle og 2 Baade. Det er det eneste bekjendte Fisteredskab, hvorved Nalen kan fanges paa dybe Bunde, og det bruges her ved Den, i Almindelighed fra Majdag til hen i September Maaned.

b) Sildevaaden landdrages og dertil anvendes 5 Mand. Den benyttes fra Mortensdag til Juul samt om Foraaret indtil Majdag. De almindelige Dræststeder til Sildevaaden er fra gammel Tid ved Brandodden i Fuursund, Snevren og Grønnerodde.

c) Flyndervaaden er mindre end Sildevaaden, men landdrages ligesom denne og benyttes paa samme Steder. Dertil anvendes 4 Karle, og den bruges til enhver Tid paa Aaret, men dog mest For- og Efteraar.

d) Snurrevaadet, hvoraf der gives 2 Slags, Nalesnurrevaadet og Flyndersnurrevaadet. Begge bruges paa Dybet imod Hovkanten, som Fuurboen kalder Fjordgrunden. En Tønde eller Bøtte fastgjøres ved et Anker med Loug, og naar Ankeret er fastet i Bunden, fastgjøres Dragerebet af Vaadets ene Arm ved denne Tønde, og Fisterne ro ud og sætte Vaadet; naar Vaadet er udsat, roes med det andet Dragerebet tilbage til Tønden, hvorved Vaaden nu fastgjøres og Fisterne staae nu i Vaaden og indbringe Vaadet. Fisterne ere i Al-

mindelighed 2, men og til sine Tider 3 Personer. Aalesnurrevaadet bruges fra om Foraaret til om Efteraaret, Flyndervaadet hele Aaret, naar der er Flyndere at drage.

Disse Vaade, hvormed Fisserne kan fare fra et Sted i Fjorden til et andet, have været almindelig i Brug overalt i Fjorden ovenfor Logstor i mange Aar og ere til megen Fordeel for Fisserne. Det har været Tvivl underkastet, om de ikke ere til Skade for Fisseriet, men Erfaring har viist, at dette ikke er Tilfældet, naar Vaadet har den lovbefalede Mastestørrelse, og Yngelen saaledes ikke drages med og ødelægges.

e) Nedgarn ere staaende Redskaber, som nedsænkes paa Fjordbunden og hvormed fanges Flynder til enhver Tid paa Aaret, baade i aabent Vand og under Is. Silbenedgarn bruges stundom om Foraaret.

f) Silderusen er et staaende Redskab, som udsættes om Foraaret fra Grunden til Dybet, og hvori fanges Silb. Hertil Den har før Havets Indbrud 1825 været 4 til 5 saadanne Ruser, men paa Grund af at Silben endeel Aar blev borte, maatte ophøres med dette Fisseri. 1854 blev atter en saadan Ruse, der kan koste henved 200 Rd. at udrede, forfærdiget og udsat; den var udsat i flere Aar med afvejlende Held, men dermed er nu ophørt, da den ikke svarer Regning, hvilket Fisserne tildels tilskrive den Mængde Torst, Fjorden vrimler af, og som fortære Silben endog i Rusen.

g) Kroge. Med større og mindre Kroge fisses endnu Aal om Sommeren ligesom i fordum Tid, dog med afvejlende Held. Somme Aar svarer dette Fisseri god Regning, andre Aar mindre. Hvori denne Forandring ligger, vides ikke bestemt; dog bidrager for endeel dertil, at Søstjerner, Muslinger, Østers og Snegle, som Fjorden nu vrimler af, bide Maddingen af Krogene, forinden Aalen kommer til at bide. Til Madding paa de store Kroge, hvormed i den senere Tid ogsaa fanges Torst, bruges Silb og Brislinger, til Madding paa de mindre Kroge Regnorme og Rejer.

h) Stangen. Dette Fisseri udføres paa tvende Maader: a) paa Vaade og b) paa Isen om Vinteren. I forrige

Tider brugtes en Art Stangjern, som kaldtes Algier eller Alger, der blot var forsynet med en Pige imellem Flænerne, og dermed kunde alene stanges store Mal. I det sidste halve Sekulum og derover er derimod brugt de saakaldte Saugjern.¹⁾ Det lønner sig bedre for Fisserne end den forhen brugte Algier, og hermed tages ikke alene flere Mal paa engang, men baade store og smaa.

Stangen paa Jis udføres almindelig med et Stangtømmer fra 24 til 28 Alens Længde, paa hvis nederste Ende Stangjernet er befæstet. Der hugges et trekantet Hul i Jsen, og deri støder Stangkarlen, indtil han træffer Malen. Stangen paa Vaade udføres ligeledes med dette Stangtømmer, eller og med Stangjernet befæstet til en Jernstang, der er fastgjort til et Stykke Reb, og ved at plumpe dermed eller hæve og sænke det, stødes Malen i Jernet. Denne sidste Fiskemaade kaldes derfor Plumpstang, og har hidtil af alle Kyndige, baade Fissere og Ikkefissere, ja endog af dem, der jevnlig benytte samme, været betragtet som skadelig for Malerfiskeriet, med eller uden Grund vides ikke.

i) Små Vaade, hvormed der vades ud i Vandet af den ene Person, har og været i Brug herved Den, men hermed fangedes i Almindelighed kun Malerkrabber og enkelte Mal; de ere iøvrigt uden Betydning og bruges nu næsten aldrig, og maae heller ikke bruges ifølge Fiskeri-Loven for Limfjorden.²⁾

¹⁾ Denne Art Stangjern blev for omtrent 60 Aar siden udtænkt og opfundet af en gammel Grovsmed, Peder Smed eller Padefjar Smed kaldet, der boede ved Sallingesund, afvekslende snart paa Sallinges-, snart paa Morstlands Siden. Denne gamle Smed var iøvrigt bekjendt for sine Særheder, sine store Indsigter i Mechaniken, og derved, at han brugte en stor Kampesten til at smede paa istedetfor en ordentlig Ambolt. — ²⁾ I Aaret 1872 har Fiskeriet herved Den været mindre indbringende, især paa Mal og Kynder, der vist nok maae tilskrives Naturforholdene, da det er en afgjort Sandhed, at Limfjorden aldrig lader sig fiske tom. Hvad Malerfiskeriet angaaer, da er det ikke umuligt, at Udtørrelsen af endel af de store Jerstovandsøer, hvis Bænde havde Udløb i Fjorden, for Tiden er Aarsag i Malens Formindskelse. Østers-

5. Offentlige Anstalter.

Dens Kirke hedder St. Mortens Kirke, forðum indviet denne Helgen til Vre. Den har i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede havt til Stiftere Gutchi, Agi og Atti, om hvem ingen videre Efterretning findes, og ved Anno 1176, eller fort før, skal Biskop Niels i Viborg have stadfæstet Fuur Kirkes Annexion til Viborg Domkirke, som 40 Aar tilforn var gjort med Biskop Eskild, med Samtykke af Sognepræsten Boe og formeldte Kirkens Stiftere, og 1164 af Pave Alexander den 3die stadfæstet (se herom danske Atlas Tom. 4). Senere har Kirken vedblevet at tilhøre Domkapitlet i Viborg, endog længe efter Reformationen. I den nyere Tid har den tilhørt Professor Masius i Kjøbenhavn, og senere er den ved Kjøb kommen i Provsten og Sognepræsten her paa Den, Niels Arrøes Bærge, og igjen til hans Søn Sognepræsten Iver Arrøe. Efter dennes Død blev den kjøbt af Dens Beboere, saa at næsten hver Mand nu ejer sin Korn- og Kvægtiendeanpart.

Kirken har et smukt og temmelig højt Taarn, som tilligemed Lavkirken er tækket med Bly; Lavkirken og Sakristiet ere byggede af den paa Den værende røde Sten. Den er og indvendig anselig, men den mangler endnu Prydelse, som den forhaabentlig med Tiden vil faae.

fiskeriet tiltager betydelig, og vil Lyborøncanalen vedblive at holde sig, blive en sand Indtægt for Staten, men Spørgsmaalet er tillige, om andet Fiskerie ikke derved lider Skade. Endelig vil Hummerfiskeriet om saa Aar ogsaa blive af megen Bigtighed; det er mærkvaerdig i hvilken Grad dette Krebsdyr formerer sig

Hvad angaaer de nuværende Love for Limfjordsfiskeriet, da turde de vel neppe være aldeles Tidssvarende, og Rigsdagens ærede Medlemmer ere neppe saa nøje bekendt med Localiteterne, at fuldkommen nøjagtige Love fra Rigsdagen udfærdiges i denne Retning; mange Aar vil hengaae, før Lovene for Limfjordsfiskeriet blive aldeles hensigtsmæssige. Det er og uden for al Tvivl, at Controllen kunde spares, og at al Slags Fiskeri uden Skade til enhver Tid kunde tillades (Østersfiskeriet fraregnet), naar kun Masseforrellen i Garnene for Ingelens Skyld bibeholdtes. Dette kunde vel skee uden en saa kostbar Control.

Alttertablen er 1702 renoveret af ovennævnte Doctor og Professor Masius, hvilket en Indskrift, som fandtes derpaa, før den i Aaret 1829 atter blev opmalet, udviste. Indskriften lød saaledes:

„Gud til Ære, Guds Tempel til Æir, haver denne Kirkes Velædle Højærbærdige og Højlærde Patron, Doctor Hector Gotfried Masius, Theologus og Publ. Professor paa det kongelige Universitet i Kjøbenhavn, denne Alttertables og Prædikestols Renovation bekostet 1702. 1)

Hvem ellers har givet Alttertable og Prædikestol, vides ikke. I Taarnhvælvingen har været en muret aaben Begravelse, af hvem indrettet, vides heller ikke; men Sognepræsten Magister Peter Schive, som døde 1695, 65 Aar gammel, har her været begravet tilligemed flere Personer, hvorom ingen Efterretning findes. Hans over Begravelsen i sin Tid indsatte Epitafium lød saaledes: 2)

Corona Justitiæ.

—
Cineres Hic Qviescunt
viri

Pl: venerabilis et Clarissimi

Mag: Petri Schevii,

qvi

Olim Johannis Høpneri Hafniensis studiorum et peregrinationis Moderator cum perlustrasset celebriores Germaniæ et Galliæ Academies, et cum doctissimis Familiaritatem inisset, Rector Scholæ Callingburgensis

1) Doctor og Professor Masius, der et andet Sted kaldes Hector Frederik, istedetfor Hector Gotfried, var tillige Hofprædikant og født i Røgeburg 1653. Han blev Professor 1683 og døde paa sin Gaard Ravnstrup 1709. I sin Tid var han de Reformertes ivrige Modstander. (Se Dansk Minerva Juli 1816.) — 2) Til siden Ære for daværende Sognepræst Fischer og Kirkebærgerne blev dette i Sten udhugne Mindesmærke efter en hæderlig Mand, da Begravelsen for nogle Aar siden blev nedbrudt, henflængt paa Kirkegaarden og er nu borte, istedetfor at det med liden Ulejlighed og ligesaa liden Bekostning baade kunde og burde have været indmuret i Taarnhvælvingen eller paa et andet passende Sted i Kirken.

per triennium fuit. Tandem Vocatur ad Functionem Ecclesiasticam Hujus loci, cui ubi ultra quatuor Lustra fidelissime præfuisse, inter Mortales esse desiit Anno 1695. 16 Jan: Ætat 65.

Ejus memoriæ hoc monumentum

Dorothea Sidenburg

Uxor superstes et liberi.

p: C:

Paa Danst:

„Retfærdigheds Krands! Her hviler Støvet af den særdeles hæderlige og navnfundige Mand, Magister Peter Schive, som efterat han i sin Tid som Hofmester for Johannes Høpner fra Kjøbenhavn under dennes Studium og Udenlandsrejse havde besøgt de berømte Universiteter i Tydskland og Frankrig og indgaaet fortroligt Venkab med de lærdeste Mænd, i tre Aar var Rektor ved Skolen i Kalundborg. Endelig blev han faldet til Præst paa dette Sted, hvor han, efter i tyve Aar med største Trofskab at have røgtet sit Embede, døde den 16de Jan. 1695 i en Alder af 65 Aar. Til hans Grindring satte hans efterladte Enke, Dorothea Sidenburg, og hans Børn dette Mindesmærke.“

Døbefonden er af Granit. Derpaa findes afbildet en Lilie og et løvelignende Dyr, der har et Barn eller Menneske imellem sine Forbeen. Den synes at vise Tænder og at ville forsvare Mennesket imod en Drage, formentlig en allegorisk Fremstilling af Daaben eller Christendommen, der bekæmper imod den gamle Drage Djævelen.

Døbefadet er af Messing og har i ophøjet Arbejde en Fremstilling af Mariæ Bebudelse med en Omkrift af Munkebogstaver, hvor 5 Gange er gjentaget Bogstaverne: M: J: B: G: A: B: G:, der overensstemmende med denne Indskrifts Betydning paa mange andre Døbefade, skal læses: Maria virgo casta ave, eller: Hil være dig, Maria, kydste Jomfrue.

Paa Himlen over Prædikestolen findes opsat 3 ubekjendte gamle adelige Baaben med Aarstal 1615.

I Kirken hænger og en smuk Lysekrone af Messing,

Døbefonden i Fuur Kirke.

Stjænket dertil af Hofmuurmester Hans Oluffen i Kjøbenhavn. Den har denne Indskrift: Hans Kongl. Majestæts Hofmuurmester og velbestalter Fendrik ved Brandordenen Hans Oluffen, samt hans k: Hustru Bodil Andersdatter, haver foræret denne Lysekrone til Fuur Kirke i Thyland, saasom hun er født paa Fuurland og Døbt og Christnet i Fuur Kirke. Guds Huus til Sirat og Ære og Paarørende til Afmindelse. 1703.¹⁾ Ligeledes hænger i Kirken et Skib, takket som en Brig og foræret dertil af forrige Sognepræst Fischer. Forresten findes intet Mærkværdigt i Kirken, med Undtagelse af en Table bag paa Prædikestolen, hvorpaa er optegnet Præsterne siden Reformationen, som i en egen Afdeling skal anføres.

¹⁾ Bemeldte Bodil Andersdatter var af Familien Ferk, der nu er temmelig udbredt herpaa Den.

Kirkens matriculerede Hartkorn er 50 Tdr. 3 Skpr. 1 Fdkr. 1 Alb., og Skatterne beløb sig i Aaret 1854 til 47 Rd. 36 Sk. Expenserne samme Aar beløb sig til 16 Rd. 10½ Sk.

Præste-Embedets aarlige Indtægter ere foruden den velbyggede Præstegaard med fortrinlige Jorder og god Avling af gl. Hartkorn 5 Tdr. 2 Alb. og nyt Hartkorn 5 Tdr 5 Skpr. 1 Alb., i Tiende: 50 Tdr. Rug, 50 Tdr. Byg og 68 Tdr. Havre. Offer og Accidentser 200 Rd. St. Hansrente 47 Rd. Kvægtiende 10 Rd. Paaskeæg 35 Dl. Desuden et Maal Mælk af hver Gaardmand til Ost og fra gammel Tid 10 Dl Sild af hver Silvvaad og 1 Fente (eller en Mats Fangst) Mal af hver Pultvaad og hvert Kroglaug, som fister ved Den. ¹⁾

Noгле Aar tilbage i Tiden havde Den kun een Skole, der 1731 var anlagt paa Hvirpgade og af Landets daværende Eier og Velgjører, A. Kjerulf til Sødal, var givet til Sognets Ungdom. Til denne Skoles Vedligeholdelse, saavel som til de Fattiges Underholdning, har benævnte Kjerulfs Enke, Fru Margrete Dortehea Braes, 1739 legeret 1000 Rd. eller nu 1000 Rd. Rigsmønt, som til evig Tid indestaer i Fuur med første Prioritet, og hvoraf Renterne anvendes til Skolen og de Fattige paa Den. Fundatsen findes i Hoffm: Fund: Samling Tom. 3, pag. 479. Skolen bestyredes da af en Skolelærer, som tillige var Kirkefanger, og hans aarlige Lønning beløb sig til 20 Tdr. Byg, 6 Tdr. Rug in natura. Accidentser 3 Skpr. Rug, 11 Rd. 1 Mk. 7 Sk. i Penge, Mælk til Ost, som omtrent udgjorde 3 Lpd., Paaskeæg

¹⁾ Dette var Præste-Embedets Indtægter 1866, nu i 1872 ere de foruden Præstegaardens Avling, der er bortforpagtet for 80 Tdr. Byg aarlig i visse Aar, og den ovennævnte Tiende 50 Tdr. Rug, 50 Tdr. Byg og 68 Tdr. Havre. Offer og Accidentser 2 à 300 Rd. Bederlag for St. Hansrente og Smaaredsel 15 Tdr. Byg efter Kapitelstarten, og Bederlag for Fisteritienden 20 à 30 Rd. Til Formanden svaris i aarlig Pension 65 Tdr. Byg efter Kapitelstarten, Expenserne ere 55 Rd. 2 Mk. 2 s. Hele Indtægten af Præsteembedet beløb sig til Nytaar 1872 til 1004 Rd.

10 D¹⁾), Ildbrændsel 52 Læs Fladtør og 10 Læs Lyng; af ovennævnte Legat 12 Rd. samt Kirkens Udsæpenge 3 Rd. 2 Mk.; Højtidssoffer, Bryllupper og BARNEDAAB omtrent 100 Rd. Desuden en Jordlod til Skolen, hvis Areal Ager, Eng og Hede er 8¹/₄ Td. Land eller nyt Hartkorn 7 Skpr. 2 Fdkr. 2 Alb. Af denne Jordlod svarer Sognet Skatter og Afgifter, ligesom den og vedligeholder Degnebolig og Skolehus.

Senere er den Forandring skeet, som og var højlig nødvendig, at Den har erholdt 2 Skoler og tvende Skolelærere.

Den ene Skole er som sædvanlig paa Hvirpgade, den anden Skole er opført i Byen Debel. Skolelæreren paa Hvirpgade er tillige Kirkesanger; dog ligger Kirkesanger=Embedet ikke for bestandig hertil, men kan omveyles til den af Lærerne, der er bedst skicket til Kirkesanger.

Konge=Korntienden ejes af Logstors Skole og Gjerens af Sodal ved Viborg, hver med det halve, og ifølge Fæstebrev af 7de Maj 1764 er denne Tiende til evig Tid overladt Dens Beboere for 3 Mk. pr. Td. Hartkorn. Fæstebrevet er ordlydende saaledes:

„Anne Cathrine Frisenberg, sal. Didrich Iversens efterladte Enke til Sodal, kjendes og vitterliggjør, at jeg hermed stæder og fæster til Fuurlands Beboere den mig tilhørende Fuur Sogns Konge=Korntiende, saaledes at samtlige menige Mænd paa bemeldte Fuurland, som saae og høste og tiende bor efter Loven, beholde herefter hver for sig bemeldte Anpart Konge=Korntiende af alle Slags Korn, som de ellers vare pligtige paa Kjørven at erlægge, imod at de derfor aarlig betale til hver 1ste Maj af hver Tonde Hartkorn Bøndergods deri Sognet, som er 160 Tdr. 2 Skpr. 3 Fdkr. 1 Alb., Tre Mark Danffe, der udgjør den Summa 80 Rd. 1 Mk. 1 Sk., siger Firsindstyve Rigsdaler Een Mark, Een Skilling (hvoraf den halve Deel i det mindste betales i klingende Mont) til mig eller efterkom-

¹⁾ Det er nu senere bestemt, at Lærerne istedetfor Wg. Dst etc. aarlig nyde af Kommunen 3 Rdr. Rug og 2 Tdr. Byg efter Kapitelstart.

mende Sodals Ejere paa Sodal. Desforuden betale de aarlig i rette Tider paa behørigte Steder alle kongelige ordinaire og extraordinaire Skatter og Paabud, som nu ere eller herefter paabudendes vorder af bemeldte Kongetiendes Hartkorn, som er 50 Tdr. 3 Skpr. 1 Fdkr. 1 Alb. Og da Christen Thomassen og Christen Christensen af Præstgaard, Gregers Mikkelsen af Nederby og Peder Graversen af Masbad haver paa egne og samtlige Tuur Sogns Beboeres Begne tilforpligtet sig, Een for Alle og Alle for Een, at indestaae og svare til ovenmeldte aarlige Afgifts rigtige Betaling i rette Tid, med deres nuværende Høsbonde Velbyrdige Hr. Peter Enevold Braes til Rokkedal hans Ratification, saa beholde og nyde de samme Kongetiende, saalænge den aarlige Afgift 80 Rd. 1 Mk. 1 Sk. samt Kongelige Skatter og Paabude, som meldt er, deraf i rette Tider uden nogen Ophold bliver betalt; men i manglende Fald, da dette Fæste aldeles at ophøre og Sodals Ejere selv at overlade Tienden til hvem de lyst. Dets til Bekræftelse under min Haand og Segl, ærbødigt ombedende Belædle og Velbyrdige Hr. Hans Severin Rafn i Viborg, Kongelig Majestæts Kammerraad og Landstingsprocurator, samme med mig som Adværge vilde underskrive og forsegle. Sodal, den 7de Maj 1764. Anna Cathrine sal. Iversens. (L. S.) Efter Begjæring underskriver og forsegler som Adværge Rafn. (L. S.)

Konge-Rvægtienden er perpetueret Sognepræsten i Binfel ved Viborg.

Færgestedet er stiftet af en af Dens forrige Ejere med kongeligt Privilegium; men da dette Privilegium er forkommet, saa vides nu ikke, hvem Stifteren har været. Det er anlagt ved den saakaldte Stenerodde, og derfra skeer Overfarten til Branden i Salling, der er det nærmeste Sted til Sallings Fastland, omtrent 880 Alen. — Færgemanden, der nu som de øvrige Beboere er Selvejer, holder en lille Færge til at overføre Heste og Vogn samt Kreaturer og en mindre Vaad til Overfart for enkelte Personer. Han forterer vel under Generalpostdirectionen, men har for Tiden hverken

Privilegium eller Taxt. For Færgerettigheden svares fra gammel Tid af aarlig til Kongens Kasse 4 Rd. 2 Mk., Bevis for, at det før har havt Privilegium. Af endel af Dens Beboere oppebærer Færgemanden aarlig 7 Ldr. 4 Skpr. Rug og 4 Ldr. 4 Skpr. Byg, og de, der yde denne Afgift, have fri Overfart; de øvrige Beboere og Fremmede betale en billig Fragt, der afgiver omtrent 80 Rd. om Aaret og er saaledes Færgeløbets hele Indtægt, fraregnet et ubetydeligt Værtshushold, hvorpaa have Privilegium, og hvoraf svares aarlig til Kongens Kasse 2 Rd. Nu i Aaret 1872, har Færgemanden baade Privilegium og Taxt. En stor Færge er anstiftet, saa Færgestedet har denne til Overførsel af Heste med Vogn, samt Kreaturer. En mindre Færge og 2 Baade tjener til Overfart for enkelte Personer. — I Brændevinsstat for det privilegerede Krohold svares aarlig 30 Rd.

Til Fattigvæsenet, der er reguleret efter Lovene, udrede Dens Beboere nu for Tiden 10 Ldr. Rug, 10 Ldr. Byg og 100 Rd. i Penge. — I de sidste Aar er der opført et ordentlig grundmuret Fattighus paa Hvirpgade.¹⁾

Til Den er i den senere Tid erhvervet tvende Handelsbevillinger.²⁾ Den første erholdt en Indfødt, Somand Jens Christensen, endel Aar tilbage i Tiden; men da den var meget indskrænket, søgte senere Kjøbmændene Nyholm og Trap i Nykjøbing paa Mors en mere udvidet Handelsret, som de og erholdt. Jens Christensen gif senere Fallit og er nu død, saa denne Bevilling henhviler uden at være bleven fornyet. De nævnte Kjøbmænd have anlagt et Handelsetablissement i Nederby, som bestyres af en Fuldmægtig. Det er i god Flor og afgiver vistnok ligesaa god Indtægt som en jevn Kjøbmandshandel i Kjøbstaden; det er og i flere Henseender

¹⁾ I Aaret 1873 blev til Fattigvæsenet udredet 14 Ldr. Rug 11 Ldr. Byg og 510 Rd. 3 Mk., altsaa i 6 Aar en Forøgelse af 4 Ldr. Rug 1 Ldr. Byg og 410 Rd. 3 Mk. — ²⁾ Senere er tilkommet en tredje Bevilling for en Manufakturhandler, der dog siden Næringsloven traadte i Kraft, henligger ubenyttet. For Tiden har Den 2 Kjøbmænd, 3 Manufakturhandlere, 1 Bager, 9 Snekere og Tømmere samt 5 Grovsmede.

til Nytte for Dens Indvaanere, da de nu paa Stedet selv kan erholde de Kjøbmandsvarer, som de før ofte med Besvær- lighed maatte hente i Kjøbstaden, kun var det gavnligt, at Dens Sogneforstanderskab havde lidt Indseende med, at Handelsretten ikke formeget udvides, ogsaa til uberettiget Værts- hushold og Dobbelt i Butikkerne: thi dette kan ikke være til For- deel for Beboerne og heller ikke for Dens privilegerede Kromand.

6. Naturproducter.

Den saa bekjendte Sten, af sin rødlike Farve kaldet den røde Sten, har mange Rejsende besøgt og besøge endnu. Den er beliggende paa Dens nordlige Side, omtrent i Mid- ten af en lang Dal, der strækker sig ud til Fjorden og paa begge Sider er omgivet af temmelig høje Lyngbakker, hvori- blandt den Bakke, fra hvis Fod Stenen fremkommer i den vestre Side af Dalen, og som har en Højde af omtrent 30 Alen, men dog ikke er den højeste. — Stenen holder 6 til 7 Alen i Højde, er 16 Stridt i Længde og 46 Stridt i Om- freds, forsaavidt den er synlig. Igjennem Dalen og tæt forbi Stenen løber en liden Bæk, der har sit Udspring fra nogle smaa Moser i Dalene længer inde i Heden, og som paa sin Wei affætter Dkter; men Vandet er desuagtet klart og velsmagende. Efter Niels Thaarups Relationer, der i Aaret 1761 berejste Fuur for et mineralogist Selskab i Kjø- benhavn, skal Bækkens Vand være meget mineralst; men sandsynlig er denne Angivelse overdreven. Meningerne om Stenens Oprindelse ere forskjellige, ja Nogle antage den og for at være et vulkanst Produkt; men egentlig er den et Konglomerat, dannet af Jernsand, forskjellige Smaasten og Grus i Forening med bindende Lerarter, Jernokker og muligt Bitriolsyre samt Gipsdele, der udsat for Luftens og Vandets Paavirkning antager megen Fasthed; den udgjør sandsynlig- viis endel af Dens Grundlag, især den nordre og bakkede Dels, da den viser sig flere Steder i Dalene, samt ved Fo- den af de høje Bakker ved Fjorden, og lige ud for Dalen, hvori den ligger, er en Grund, kaldet Rødstens-Hage, der ganske bestaaer af denne Masse og strækker sig omtrent $\frac{1}{4}$

Mil ud i Fjorden under Vandet. Efter Kundiges Dom er Konglomeratets Fasthed endel ringere end den hornholmste Sandstens, men desuagtet er den anvendelig til Bygningsmateriale, hvilket som foranmeldt Fuur Kirke beviser.

Om Stenen er iblandt Dens Beboere flere ikke uinteressante Sagn, hvortil en Hule, som er i dens nordlige Side tæt ved Jorden, har givet Anledning. Hulen har ved Indgangen Udseende af en Dvsnmund, gaaer opad i Stenen og er saa vid og stor inden for Abningen, at et Menneffe kan staae oprejst deri, men bliver ganske smal indad og holder i det hele 4 til 5 Alen. Hulen er oprindelig rimeligviis Vejet af en udtorret Vandaaer, der siden ved Menneffehænder er udvidet og har faaet sin nuværende Form. Til Bygningsmateriale vilde Stenen være af Bigtighed, naar man kunde være forsikret om Vejets betydelige Tykkelse og Stenens vedvarende Fasthed i Bruddet, men dette er tvivlsomt.

Hvad Dens øvrige Mineralier angaaer, da er der foreløbig talt herom i 2den Afdeling med Hensyn til Dens Grundlag. I Danske Atlas opregnes meget om Mineralierne, grundet paa bemeldte N. Thaarups Relationer; men alt dette beroer paa Fejltagelser. Det dybeste Lag og altsaa tillige det ældste paa Den skal være Brunfulformationen. Til denne Formation høre de mange forskjellige Leerarter, her findes, saasom Mergelen, Pottemagerleer, Tegle- og Bæggeleer, Blaa-leer og nogle andre mere magre Leerarter, samt den saakaldte Moleer, som og undertiden, naar den har Fasthed, kaldes Poleersifer og udelukkende skal bestaae af Kiseljord, der under Mikroskopet viser sig forstorstedelen at hidrore fra en Art Infusionsdyr. Cementstenen findes og i bemeldte Moleer, lagviis i bestemte Mellemrum. Den saakaldte graa Skiffer er en Moleerart. Ved den røde Sten findes, som meldt, Ofker, der kan benyttes, som den opgraves, og giver en varig guul Farve; naar den brændes, giver den et smukt Brunrødt. ¹⁾ Kridt findes i en af Bakkerne paa Dens nordre

¹⁾ Ofkerens Lag ere forskjellige. Paa sine Steder er den 8 til 40 Tommer tyk, paa andre Steder kun et Par Tommer. Dverst

Side. Dette er saaledes de Mineralier, Den er i Besiddelse af, uden at tale om Flint, Kampsten, Ahl og stundom smaa Stykker Svovlkis, der findes her som overalt i Jylland.

Moleren fortjener lidt nærmere at omtales. Som foran meldt antages, at Limfjordens vestlige Deel engang meget langt tilbage i Tiden har været en stor Indsø, ved hvis Bredder har opholdt sig en utallig Mængde Infusions Dyr. Ved mægtige og aldeles ubekjendte Naturrevolutioner, det være sig Jordstjælv, Vandflod eller svære Storme, eller maaste alle 3 tilsammen, er denne store Indsø forsvundet og har givet Limfjorden og omliggende Landstrækninger deres tildels nuværende Dannelse, samt afslagt de ved Søens Bredder værende Infusionsdyr, ødelagte, uddøde og ophobede paa de omliggende Lande. Saaledes findes Moleren i Silstrup Bakker i Thy, Sundbye og Gullerup Marker paa Morsø, paa Fuur og den nordøstlige Deel af Salling saa fornemlig og Elbolle eller Wertbollebjerg paa Himmerland, men den største Ophobning har dog fundet Sted paa Fuur, hvor ikke alene den største Deel af Dens nordlige Terrain bestaaer af denne Masse, men og endel af det flade Land. Fuurland har saaledes 3 særegne Formationer, der sandsynlig udgjør Grundlagene i den bakkede Deel af Den.

Nederst ligger den røde Sten Materie, dernæst kommer Mergelformationen, og ovenpaa denne Moleerformationen, som den yngste og sidste Dannelse, thi det er en Kjendsgjerning, at Moleret altid findes ovenpaa fra 1½ til 8 à 10 Alens Tykkelse og paa sine Steder maaste tykkere. Cementstenen, der som foran anført i Lagvis findes i Moleret, indeholder naar den flekkes af og til Forsteninger eller Aftryk af Forverdenens Planter og Fiske, og det er et Spørgsmaal, som endnu ikke tilfulde er afgjort, om Cementstenen er en egen Dannelse, eller om Moleret i Tidernes

er nogle Tommer Muld, derefter et Lag brunt Jernsand eller Jernabl af forskjellig Tykkelse, men meget fast og haardt. Derunder findes Ofkeren og under Ofkeren enten Jernabl eller Moleer; denne Moleer er meget hvid og fin, saa den næsten ligner Magnesia. Stundom ligger denne Moleer ogsaa imellem Ofkeren og Ahlen.

Længde overgaaer til Cementsten. En Kjendsgjerning er det, at ved Foden af de høie Bakker, naar man med Spade kaster det løse nedfaldne Leer tilside, bestaaer de første 3 à 4 Alen fra Grunden af en fast Cementstenmasse, men hvorvidt den stikker i Grunden vides ikke. Naar en Boring blev foretaget, er det ikke ument, at det funde opdages, at Fuurland besidder en stor Rigdom af Cementsten, hvoraf allerede nedfaldne Blokke ere fremsendte og benyttede ved Cementbrænderiet i Flensborg. Fremdeles er Moleret, hvor det ligger til Jordens Overflade, som oftest uden Bedækning af Jordstørpe, aldeles ingen ufrugtbar Dannelselse; Træer især Bærk, Hvid El, Hæssel og Ræmpepopler groer villig deri og trives fortrinlig, og blandet med Mergel og Gjødning afgiver den ogsaa en god Jordbund til Korn og Rodfrugter, hvilket den senere Tids Erfaringer har viist.

Paa Mosetørv har Den Mangel. De, her findes, bestaae tildeels af forraadnet Træ, der ved Veltning skal gjøres brugbart. Den Mening, at her og skulde findes Stenful, er vel ligesaa tvivlsom som de øvrige Angivelser. Er det Tilfældet, maa Kullene ligge meget dybt; thi en Undersøgelse, som for omtrent 40 Aar siden blev ledet af nogle norske Bjergkandidater til en temmelig stor Dybde, afgav intet Resultat.

Bore lærde og ærede Geologer og Naturforskere ere af den Mening, at findes der Kul paa Fuur, er det blot Brunful, eftersom de underste og dybeste Lag er af denne Formation; imidlertid kan jeg ikke ubetinget tiltræde denne Mening, da der formentlig findes Stenful overalt paa Jordkloden, naar man kan naa den Dybde, hvori de ligger, og hvorfor kan der da ikke ogsaa findes Stenful paa Fuur? den Mening har stedsse været gjældende her, at de findes. Blot ved hensigtsmæssig Boring kan Sagen afgjøres, men dette med Mere tilhører den kommende Tid.

Hvad angaaer den øvrige Deel af Naturhistorien, da er det en unyttig Vidtløftighed at anføre Pattedyr, Planter, Fugle, Amphibier, Fiske, Insecter og Orme, siden de i Almindelighed ere de samme, som findes overalt i Danmark,

og ingen særegne Arter, saavidt vides, findes her. Af vilde Dyr kjende vi kun Ræven, Huusmaaren, Haren, Markrotten og Musen. Den graa Huusrotte var omtrent 20 Aar tilbage en almindelig Plage, men lige med et forsvandt den, og siden have Beboerne været fri for den; derimod har Markrotten i de senere Aar formeret sig betydelig, og dette maa tilskrives, at Ræven aldeles odelagdes, fordi den engang imellem ønskede sig en Lammesteg. Nu da Ræven atter taales her, vil forhaabentlig Markrotten ikke tage Overhaand; thi den er virkelig den bedste Tugtemester for dette skadelige Dyr. De nyttige Fiskearter, som findes omkring Den, ere opregnede i 4de Afdeling, og de unyttige ere de samme som i den øvrige Deel af Fjorden; dog skal det ikke lades ubemærket, at Blæksprutten en enkelt Gang er fanget her ved Den, men af liden Størrelse.

Hvad Malen angaaer, da maa der siges et Par Ord om denne vigtige Fiskeart i Limfjorden. Der findes af samme virkelig 5 Arter, uagtet Doctor H. Krøyer i hans „Danmarks Fiske“ indskrænker den til 3 Arter.

Den første Art er Gaardaaen, der i Eftersommeren kommer fra Aaer og Bække, følger Fjordgrunden, passerer ned ad Fjorden efter Udløbet ved Hals og forsvinder i Havet. Den er kjendelig paa sine sorte Bryst- eller Gjellesinner, har en fed Krop og i Almindelighed betydelig Størrelse, ofte til 6 Pd. Vægt. Den anden Art er Klepaaen. Den er kjendelig paa sit store Baghoved eller tykke Gjæller, spidse Snude, og dens Underkjaebe er længere og bredere end Overkjaeben. Den har og i Almindelighed betydelig Størrelse, men er mager og tør i Kjødet. Den tredje Art er Bredpanden. Den har et bredt Hoved, afrundet Snude og opnaaer ligesom de foregaaende Arter en betydelig Størrelse, men er federe og mere velsmagende end Kleppen. Den fjerde Art er den almindelig bekjendte fede og velsmagende Limfjordsaal, med fedt Legeme, lille Hoved og spids Snude. Krøyer benævner den Bisseaal; men dette Navn maa hero paa en Fejltagelse (se nedenfor). Navnet for denne Art turde vel rigtigst være den almindelige Aal; thi dens Mængde i Fjor-

den er den største. Den femte Art er Græsaaalen. Den har samme Skabning som den almindelige Aal, men er mørkere af Farve og opholder sig i Fjordens Græs og Bendeltang. Den er den mindste Art, er mager og sær tør i Kjødet, samt ganske lig den samme Art, der findes i Mængde i Mariagerfjord. Det er denne Art, som af Fisterne nedenfor Løgstor og Nibe benævnes Bisfaal.

Det synes, at Aalen yngler i Efterhøsten eller sidst i August og i September Maaned; thi saameget er vist, at naar Baade, som have været benyttede til Aalefangst, i denne Tid paa Aaret henstaa rolige paa Landet i 8 til 14 Dage, vrimler det tilbageblevne Vand i Bunden af Baaden med smaa Aal ikke større end Synaale.

7. Oldsager.

Fuur har ligesom Landets øvrige Dele en Mængde Gravhøje, der skrive sig baade fra Stenalderen og Bronzealderen, Bevis nok for, at Den, som i første Afdeling bemærket, meget langt tilbage i Tiden har været beboet. Den har til den sidste Tid haft 5 Oldtids-Stensætninger, hvoraf nu kun een, dog i defect Tilstand, er i Behold. De øvrige have Ejerne Tid efter anden bortført Stenene fra til Brug, og de ere nu udslettede af Jorden. Disse Stensætninger laae saaledes:

a) Ræmpegraven eller Emmelstene er beliggende paa den Hedelod paa den nordvestlige Deel af Den, som tilhorte forrige Gaardmand Niels Danielsen i Debel. Den er 103 Alen lang og 10 Alen bred, har 67 synlige Sten i Om-sætningen og inde paa Pladsen, 28 Alen fra søndre Ende, 2 store og nogle smaa Sten. Den vender i N. og S., og i den sydlige Ende er opkastet en Forhøjning. Ved en Eftergravning af Ejeren i søndre Ende af Pladsen i Aaret 1843 fandtes, at denne Deel af Stensætningen var Begravelsespladsen; thi deri fandtes to Gravkamre, der dog ikke indeholdt andet end nogle Stykker Rav med Huller i, som hensmuldrede under Fingrene, Bevis for dens Ælde.

b) Frammen laa i nuværende Gaardmand i Pikhede

Jens Danielsens Hedelod, strag N D. fra den ene af Lundgaardene. Den vendte i N D. og S V. og har tilsyneladende været 75 Alen lang og 10 til 12 Alen bred. Denne vistnok engang anseelige Stensætning har nu kun nogle faa Sten tilbage, der mest ligge uordentlig henstængte.

c) Stendynngen var beliggende paa den flade Mark, Bojlfildeagre kaldet, i Gaardmand Jens Thogersens Agerlod, omtrent midt paa Den. Den var 67 Alen lang og vendte i N. og S. I nordre Ende var den 6 til 7 Alen bred, i søndre Ende 12 Alen. Stenene vare synlig afglattede paa den indvendige Side, og $1\frac{1}{2}$, 2 til $2\frac{1}{2}$ Alen over Jorden. Den var en stor og stjon Stensætning, men vistnok dog defect. Stenene ere nu bortførte, og Pladsen jævnet til Agerland.

d) Stendynngen var beliggende i Gaardmand Søren Christensens, forhen Mikkel Christensens Marklod, strag ved Pulsvaadvig. Den var 50 Alen lang og 10 til 12 Alen bred, men er nu ganske bortryddet.

e) Den femte laa paa en Bakke, Stenerbakke kaldet, i Gaardmand Jens Besters Hedelod. Den har været 90 Alen lang og 10 Alen bred, samt vendte i D. og V. 30 Alen fra venstre Side var en Fordybning, tildels fremkommet ved at udkaste Sten. Den er ligeledes ødelagt og har kun nogle faa Sten tilbage.¹⁾

Ved nojagtig Efterforskning er der fundet Levninger af endnu flere Stensætninger, fritstaaende Altene, stenomfrandsede Hoje m. v., dog alt i næsten aldeles ruineret Tilstand; men dette beviser imidlertid Forsædrenes megen Færdsel paa denne De i forsvundne Dage, og at den længere tilbage i Tiden har været særdeles rig paa Stensætninger fra Oldtiden.

Ved Udgravning af Hoje er Tid efter anden fundet baade Sten- og Bronzevaaben, der ere indsendte til Kommissionen for Oldsagers Opbevaring. Det mærkeligste Fund

1) Om disse Stensætninger er isøvrigt i Aaret 1832 afgivet udførlig Beretning til Kommissionen for Oldsagers Opbevaring, og de ere senere afbildede og atter beskrevne i mit Manuskript, Nørre Jyllands Mærkværdigheder i det 19de Aarbundrede, der findes i det antiqvariske Museum.

af dette Slags stete i en Høj paa Gaardmand Terkild Mortensens Hedelod i Aaret 1842. Ved i den østre Høj paa dette Sted at kaste en Kartoffelkule, stødte Smed Knudsen paa et Gravkammer af 3 Alens Længde og 1 Alens Brede, der var dækket med Flækker af Cementsten eller som de her kaldes, Stiffersten. Efterat Dækket var afdaget, fandtes i Graven et fuldstændigt Skelet af en velvoren Mand, der vendte Hovedet i Vest. Armene laae langs med Kroppen, og ved Skelettets venstre Side laae et Broncesværd, som blev optaget i 3 Stykker. Da ingen Antiquar var tilstede, blev det hele spoleret. Skelettets Been, der ved Optagningen var fuldkommen stærke, laae længe henslængte paa Stedet, inden de hensmuldrede. I den af Cementflækkerne, som havde ligget over Hovedet, var Mandens Pande, Næse, Mund og Hage fuldkommen afdrykket, men ogsaa dette Stykke gik tabt. Fremdeles er i flere Høje fundet Urner, en Glasperle, Flintmejsler, Stenhamre m. v.

Paa Dens nordre Side, N. D. for den nordre Rundgaard, er, som i anden Afdeling bemærket, tæt ved Fjorden en Fordybning i Bakkerne, som endnu den Dag i Dag kaldes Røverstuen, og hvor engang langt tilbage i Tiden skal have boet 12 Røvere. Pladsen synes ikke uskikket til et saadant Brug og kunde, behørig dækket foroven, i den da skovbegroede Deel af Den være et sikkert Tilflugtssted for saadanne Folk.

8. Indbyggernes Sæder og Levemaade.

I den tidt paaberaabte danske Atlas, udgivet 1768, beskrives Fuurboerne saaledes: „Indbyggerne ere arbejdsomme, flittige og ved det haardeste Arbejde uforsagte Folk, de ere ærlige, simple og ikke befængte med fremmede Sæder. De leve meget knapt saavel hjemme som ude, en Spegeaal, et Stykke Brød og en Botte suur Melk er et godt Maaltid for en Fuurbo. De ere ædrue, Drif, Dobbelt og deslige Vaster ere de ej hengivne til; den, der er for saadant, er foragtet imellem dem. De rejse sjelden fra deres Fødestavn, ikke heller indfinde sig Fremmede hos dem, saa det er en

gammel Folkeslægt, som beboer dette Land.¹⁾ De beklage sig over, at de ere inddeelte under Soldater Lægd, de vilde hellere tjene til Søs, hvilket maaskee og var bedst; thi ingen bedre Solfolk og Matrojer kunde findes end de. Ved deres Brylluper og Samkvem finder man dem anstændig lystige, de bruge ingen Instrumentalmusik, men fornøje sig med at dansse efter Sang, da baade Kvinde- og Mandkjønnet sjunge mest alle vel og erindre deres Forfædres Bedrifter ved gamle Kjæmpe- og andre Viser. Bruden er klædt i grønt freseret Troje og Skjort, Haalet opbunden i en Top, hvorpaa sidder en stor Rose med røde og hvide Baand med tvende Hængler langs ned ad Ryggen. Brudgommen har en smuk Undertrøje, dernæst en hvid Badmels Best og derover en blaa Best, begge korte, som Skibsfolk bruge dem. Deres Drif ved saadan Lejlighed er godt Al, som de drikke af smaa Leerskaaler, lidet Brændeviin og derhos en Bibe Tobak."

Det var den Tids Fuurboer, der beskrives saaledes; nu er det for endel helt anderledes. Om trent et hundrede Aar forandrer meget, saaledes har og meget i hin Tids Skikke og Sædvaner forandret sig herpaa Den. Om den nuværende Generation kan med Sandhed siges, at det i Almindelighed er ærlige, simple, tjenstagtige, gjæstfrie, arbejdsomme og flittige Mennesker, der især ved deres Fiskeri ere haardsøre og usofsagte Folk, og endnu er det Tilfældet, at en Spegeaal, et Stukke Brod og et Fad juur Melk er et godt Maaltid for mangen Fuurbo; men i Almindelighed lever den formuende Deel af Befolkningen meget bedre end deres Forfædre, og Kaffe, som 30 Aar tilbage i Tiden var en Sjældenhed og kun en enkelt Gang saaes hos de mest Formuende, er nu almindelig og drikkes i hver Mand's Huus, og paa sine Steder daglig.

Hin Tids Fuurboer roses og for deres Udruelighed, samt at de ikke vare hengivne til Drif og Dobbelt eller des-

¹⁾ Den nyere Tids Lærde ere af den Formening, at Fuurboerne paa Grund af Baghovedets Dannelsse skal nedstamme fra Celterne og ikke fra Gotherne. Klere Grunde tale for, at denne Mening ikke er saa ganske urigtig.

lige Laster. Dette kan desværre ikke med Sandhed siges om alle af den nulevende Generation. Der findes mange, ja og ret mange ædruelige, flinke og brave Mænd iblandt dem, men endel ere ikke frie for at være hengivne til Drif og Dobbelt, og især falder denne Befylldning den nu opvoxende Ungdom eller endel af de unge Karle til Laft. Den uhykkelige Udbredelse af Brændeviinsfabrikationen og den derved forarsagede jevnlige Nydelse af denne Drif, især ved Fiske-riet, er formodentlig Aarsag til disse Overdrivelseser, da Fuurboen i Almindelighed er godt oplyst i Religionen og sine Pligter, samt en flittig Kirkegænger. Andre Laster, som paa andre Steder saa ofte gaa i Svang, ere til Ære for Befolkningen sjeldne; men det er, som Ordsproget siger, at imellem en heel Hjord kan der til sine Tider findes et skabet Faar. Ogsaa har Fuurboen nu Leilighed til at udvide sine Kundskaber og blive mere oplyst, da et Sognebibliothek ved flere Mænds Bestræbelser er oprettet og allerede tæller over 400 Bind gode og læseværdige Skrifter, der aarlig foroges ved Sammenkud.¹⁾ Da Læselysten stadig tiltager, er det at haabe, at dette Bibliothek med Tiden vil stifte megen Nytte.

Fuurboerne ere nu ikke længere i Land= men i Solægd, og de unge Karle forlade nu ofte deres Hjemstavn og tage Hvre som Matroser paa Koffardistibe. En af disse unge Mænd er for Tiden i Californien, en anden i Australien, og tvende forlod f. N. Den for at tage samme Vej. Selv Kvindekjønnet forlader nu sin Hjemstavn og tager Tjeneste paa Fastlandet i Omegnen. — Fremmede taale de heller ikke gjerne som bosiddende iblandt dem, dog er det og i denne Henseende bedre end forhen; men paa saadanne bliver dog altid noget at udsætte, i hvor rigtig og regelret de iøvrigt opføre sig. Et Særkjende har Fuurboen, og det er: naar en Fremmed, især af den bedre Klasse, taler med ham, er han i Almindelighed af dennes Mening, om det endog al-

¹⁾ Dette Sognebibliothek, der stiftede megen Nytte gif overstyr ved Præsten Brandts gode Forsorg. Et Foreningsbibliothek er nu senere oprettet, men det er kun tilgængelig for Foreningens Medlemmer.

deles er imod hans Overbevisning; dette skeer af Rlogstab, deels for ikke at sige noget, der kan mishage, deels af Frygt for, at han skulde sige noget, der kunde være ham eller andre Fuurboer til Skade.

Ved deres Bryllupper og Samkvem gaaer det velanstændig til, paa det nær, at en eller anden af Gjæsterne, som er for det blanke, kan tage vel meget til sig, og de ere ved saadanne Lejligheder anstændig lystige, men dandse nu, og dandse pænt, efter Violinen, stundom efter tvende. Den gamle gode Skik at erindre deres Forsædres Bedrifter er her som andre Steder paa Vejen til at falde reent bort.

Et Bryllup, naar det skal være anseligt, varer gjerne 3 Dage, til sine Tider den 4de Dag med, og forinden Brylluppet gaae Brud og Brudgom i Almindelighed i Besøg til Familie og Venner for at forhøre, om de vil komme til Brylluppet, og hvad de vil give i Brudegave. En bager en Vægt Brød til dem, en anden brygger en Tønde godt Øl, en tredie giver Korn, Malt eller Brændeviin, en fjerde giver røget Kjød, og saa fremdeles. Dette „Fund,“ som det kaldes, afgives nogle Dage før Brylluppet og afleveres gjerne af Mand og Kone i Forening, der da erholde et lille Gilde. Hvem der ikke leverer Naturalpræstationer, giver Penge i Brudegave, efter Lejlighed 1 til 2 Specier for Familien, der deltager i Højtiden. — Bruden er nu ikke længer klædt i Grønt, men i sort Klædes Trøje og Skjort, hvidt Tørklæde om Halsen samt hvidt Forklæde. Paa Brystet har hun en saakaldet Brudesmek, besat med Sølvkniplinger og Silkesløjfer, og paa Hovedet en saakaldet Valk, dannet af Sølvkniplinger med 4 Hængler ned ad Kyggen. Brudgommen er ifklædt en Undertrøje, derefter en mørkeblaa Vest, en ydre og længere Vest og endelig en saakaldet Trøj, alt ligeledes mørkeblaat, besat med blanke Metallknapper, sorte korte Beenklæder med blanke Knapper ved Knæerne, mørkeblaa Strømper og Støvler eller Sko. — Deres Drik ved Brylluppet er ikke som forhen godt Øl af Leerstaaler og lidet Brændeviin. Istedet derfor er det nu Brændeviin og godt Øl til Overflødighed, Kaffe og Puns i smukke Porcellains Skaaler, og

paa Brudebordet stundom et Par Flaster gammel Viin. Tobak fan ikke undværes.

Et Brudepar fra Den Juur.

For 20 til 30 Aar siden var det og Skik, at en Kone, naar hun efter Barselseng holdt sin Kirkegang, indbød endel Koner og Piger til at følge sig i Kirke og ofre med hende; jo større Følge, jo mere anseeligt. De mødte Søndagmorgen i Huset, hvor de fik et lille Gilde bestaaende af Fisk, varmt Ol eller Bygsuppe, samt Kjød eller Steg; Brændeviin, Kaffe og godt Ol maatte ikke mangle. Efter Kirketjenesten gik hver til sit. Nu er denne Skik, som det her hedder, for en stor Del gaaet af Mode, og til ingen Skade for Præst og Degn; thi Offeret var i Almindelighed kun 2 og 1 ß. eller 4 og 2 ß.

Naar Manden dør, sidder Konen altid paa Vognen ved Kisten, naar Liget føres til Kirkegaarden for at begraves, men ikke som i gamle Dage med et sort Skjort over Hovedet; naar ellers Nogen dør, enten Børn eller Andre, sidde de nærmeste Slægtninge paa Vognen hos Liget.

Naar enten Mand eller Kone er bleven Enke, frier han eller hun ikke selv, men sender en af sine Slægtninge eller gode Venner som Bud til den Person, der er udsat til at træde i den Afdødes Sted; faaer man Ja, henter Enkemanden en af de næste Aftener Pigen eller Fruentimmeret hjem, og hun betragtes strax som Kone i Huset. Er det en Enke, møder Karlen eller Mandfolket en af de næste Aftener i Huset og betragtes ligeledes strax som Mand. Enkestanden varer sjelden ret længe. Er derimod Frieren saa uheldig at faa Nej paa første Sted, henvender han sig til andet, tredje, ja vel og fjerde Sted; faaes Nej alle Steder, og det rygtes, er det ikke altid, at enten Enkemanden eller Enkekonen atter bliver gift.

De gamle Mænd brugte for 30 til 40 Aar tilbage i Tiden en Dragt, der havde endel tilfælles med Omegnens Dragt, kun med den Forskjel, at de vide Buxer, som hos Amagerne ere sorte, her vare hvide; men ligesom Fuurboerne i andre Dele nu afvige fra deres Forfædres Skikke og Sædvaner, saaledes gaaer det og med Klædedragten.¹⁾ De Yngre be-

¹⁾ Hammerich traf endnu ved Kirkegangen Beboerne allesammen i deres Nationaldragt, som han beskriver saaledes: For Mændene:

gynde i det hele at klæde sig ligesom Beboerne paa Fastlandet, og de unge Piger, der ville betragtes som lidt mere end almindelig dannede, have nu og bortkastet Moders og Bedstemoders Dragter og klæde sig ligesaa smukt og net som nogen Kjøbstadpige, naar de besøge Guds Huus eller komme i højtidelige Forsamlinger.¹⁾

9. Præsterne siden Reformationen.

Bag paa Prædikestolen er, som i 5te Afdeling omtalt, en Table, hvorpaa Præsterne's Navne ere optegnede. For oven paa Tabellen staaer: Fra Reformationen har her disse Præster været. Neden paa Tabellen: Gud os i Mørke Lyset gav, hans Navn vær evig æret. Præsterne følge saaledes:

Hr. Niels Sørensen Alling. Hr. Niels Andersen Sjørup.
Hr. Daniel Didriksen Næsted. Hr. Jens Christensen Drum.
Hr. Christen Nielsen, døde Palme Lørdag 1667. Hr.
Billads Lauritsen Ringholm, døde i Martio 1670. Hr.
Mogens Castensen, døde 1672. Hr. Magister Peder Lau-
ritsen Schive, døde 15de Jan. 1695 (1). Hr. Jochum
Jørgen Christophersen Højer, døde Palme Lørdag 1731.
Præst i 42 Aar (2). Hr. Niels Jversen Arrøe, døde 1ste
Jan. 1768. Præst i 36 Aar (3). Hr. Iver Nielsen
Arrøe, døde 3die Sept. 1806. Præst i 38 Aar (4). Hr.
Ole Sørensen, forflyttet til Brensted og Thise i Benschsel.

brede Hatte (til daglig Brug grønne Kalotter med Bræmmer af Skind, der ligne de norske), langt Haar, store Kittler med Sølvknapper, Knæbuxer, hvortil de Gamle endnu føje Lærreds Pludderhoser, hvide Strømper og Træsko; for Kvinderne; grønt Livstykke, Hue med Binger og store Tørklæder om Mund og Hals. (Brage og Idun II). J. K. — Hertil skal dog bemærkes, at Beboerne aldrig have brugt Sølv, men blanke Metallknapper, ligesom og, at de ikke have brugt hvide Strømper til Kirke; men maasse kunne nogle faa af de gamle Mænd have brugt de hvide Lærredsbuxer, temmelig lig Amagerne. — ¹⁾ I Sprog og Udtale afvige Ruurboerne og fra de andre Jyder. Mangt et gammelt dansk Ord, som forlængst er forsvundet andre Steder i Landet, findes endnu her.

Præst i 20 Aar (5). Hr. Søren Bredstrup, Sognepræst i Brørup og Lindknud, kaldet 1827, forflyttet til Nustrup i Ribe Stift 1835. Præst i 8 Aar (6). Hr. Niels Kirkemøe Bechmann, Adjunkt ved Horsens lærde Skole, kaldet hertil 1835, forflyttet til Hald ved Randers 1841. Præst i 6 Aar. (7). Hr. Ernst Christian Fischer, kaldet hertil 1841, forflyttet til Viby i Fyen 1853. Præst i 12 Aar (8). Hr. Michael Rodevald Jørgen Gjørup Brandt, kaldet hertil 1853 (9).

1) Han var en lærd Mand og havde, som hans i 5te Afdeling anførte Gravminde udviser, rejst udenlands. Hans Hustru var, som forhen sagt, Dortehea Sidenburg, en Præstedatter fra Selde i Salling. Hvor mange Børn han havde, eller hvor de blev af, vides ikke.

2) Hr. Højer var født i Horsens og Kapellan hos Bertram From i Selde, da han i Aaret 1695 blev kaldet til Præst paa Fuur. Hans Hustru var en Datter af bemeldte Pastor From. Hendes Navn var Drude, og hun døde vanvittig 1714. Højer har den Fortjeneste at have anlagt den første Frugthave paa Den ved Præstegaarden. Efter saa mange Aars Forløb findes endnu Frugttræer i Præstegaardshaven, som han har plantet, og som endnu bære Frugt.

3) Niels Iversen Arrøe, der blev 63 Aar gammel, er Stamfader til Familien Arrøe. Hans Fader var Hr. Iver Encvoldsen, først Kapellan i Ranum, senere Præst til Bjørns-holm og flyttede til Badgaard Præstegaard. Moderen var Inger Maria Billumsen, Datter af Formanden i Embedet. Med hende havde han 3 Sønner og 1 Datter. De tvende Sønner antog efter Præstegaarden Tilnavnet Badgaard, den ene blev Præst i Skelund og Bisborg, den anden i Bive, Dve og Balsgaard; den tredie, Niels Iversen, der af ubekjendte Grunde antog Tilnavnet Arrøe, blev Præst paa Fuur og senere tillige Provst i Harre- og Nørre-Herreder. Han var to Gange gift, først med Cathrine Højer, en Datter af hans Formand, anden Gang med Abelone Bjerregaard. Han havde flere Sønner og to Døttre. En Søn Lauritz Arrøe blev Præst til Hjerf og Harre i Salling og efterlod

sig kun 1 Søn, senere Ejer af Aagaardsholm i Salling. En anden Søn, Iver Arrøe, blev efter Faderen Præst paa Fuur, se nedenfor. En tredje Søn blev Handelsmand i Kjøbenhavn. Den ene Datter blev gift med en Bibemager Bruun ved Aalborg, der døde 1853 106 Aar gl. Den anden Datter blev gift med en Müller, som ikke vides hvad var, men efterlod 1 Søn og 2 Døttre, hvoraf Sønnen Niels Arrøe Müller senere blev Kapellan hos sin Onkel Iver Arrøe paa Fuur og tilsidst Præst paa Jegindø, hvor han døde, efterladende Enken, der var en Bondepige fra Masbadgaard herpaa Den ved Navn Johanne Sørensdatter. Den ene af Müllers Søstre blev gift med en rig Proprietair Christen Jacobsen til Hegnet i Salling. De havde mange Børn, og det gik tilsidst ganske til Afters for dem. Hun døde, før den yderste Nød kom, og han kort Tid forinden han som aldeles fattig Mand skulde forlade Gaarden og leve af andres Naade. Den anden af Müllers Søstre var gift med en Bondemand i Grinderslev i Salling ved Navn Esper Bestergaard. En af Familien, Mogens Christian Arrøe, til hvem N. J. Arrøe er Oldefader, har for faa Aar siden beboet en Bondegaard herpaa Den.

4) Hr. Iver Nielsen Arrøe var, som anført, Søn af Formanden i Embedet og døde 73 Aar gammel ugift, men som en meget formuende Mand. Fuurboerne have den Dag i Dag endel Fortællinger om hans mange Egenheder.

5) Hr. Ole Sørensen var født i Hedringholm eller dennes Mølle og blev kaldet til Præst paa Fuur i Aaret 1806, hvor han modtog en yderst daarlig og forfalden Præstegaard, som han ganske fra Grunden af opbyggede. Altid var han den trængende Fuurbo til Tjeneste med sin Pung, og de, som ikke trængte paa denne Naade, hentede Raad og Trøst hos ham. Efter 20 Aars Forløb blev han forflyttet til Brensted og Thise i Vestsjælland, og faa Aar derefter atter til Hundstrup, Østerild og Hjørdemaal i Thy, hvor han døde 1853 i en temmelig høj Alder, efterladende sig en betydelig Formue, efter Sigende 30,000 Rd. Han var første Gang gift med Jomfru Inger Dorteia Stigaard fra Trup i Thy,

med hvem han havde 2 Sønner og 5 Døttre, der endnu alle leve. Hun døde og er begravet paa Fuur. Anden Gang var han gift med Entemadame Hansen, Datter af hans Formand i Brensted; med hende havde han tvende Børn, en Søn og en Datter.

6) Hr. Bredstrup var en svagelig, vranten og melankolst Mand, der stedse folte sig ullykkelig, og altsaa var det heldigt, at han efter kort Tids Forløb blev forflyttet. Han døde i Nustrup i Tørninglen 1851, 81 Aar gammel. Med sin Hustru, en Jomfru Bang, havde han kun en Datter, hvis Skjæbne er ubekjendt.

7) Hr. Bechmann, hvis Fader var den bekjendte og agtede Konsistorialraad Bechmann, Præst til Maarup ved Horsens og Ejer af Herregaarden Raast, var først Adjunkt ved Horsens Skole, før han blev Præst paa Fuur. Familien stammer ellers fra Bønslyssel. Stamfaderen var en Bondesøn, som den bekjendte og meget lærde Hans Gram i sin Tid holdt frem til Studering, og som antog Navn efter sin Fødegård. Pastor Bechmann var en hæderlig og agtværdig Præstemand, der meget søgte at udbrede Gudsfrugt og Sædelighed i Menigheden; dog var han maaste lidt for orthodog. Han blev i Aaret 1841 forflyttet til Hald ved Randers, senere til Hundstrup i Thy efter D. Sørensen, og derfra atter til Lolland. Hans første Hustru, en Jomfru Bonnelykke fra Horsens, som endnu er velsignet her paa Den for hendes elffelige Karakter og Godgjørenhed imod den Trængende, døde her og ligger begravet paa Kirkegaarden. Hans anden Hustru, Søster til den første, døde, imedens han var Præst i Hald. Han er nu tredje Gang gift.

8) Præsten Fischer er født i Steumagle i Sjælland 1806, hvor hans Fader var Præst, og kom i Herlufsholm Skole. 1835 blev han personel Kapellan i Udby i Sjælland og 1841 Præst paa Fuur. Han opførte endel Diger om Præstegaardens Mark og beplantede dem med Hvidtorn; dertil var han en dygtig Landmand og vældig Jæger. Hans Hustru var en Fynbo. Hvor mange Børn han havde med hende, vides ikke, da han efter endel Aars Forløb blev forflyttet til Biby i Nærheden af Kjerteminde.

9) Hr. Rodevald Brandt er født 1819 i Bredstrup ved Viborg, hvor Faderen var Præst. Han var først Lærer ved den lærde Skole i Rønne paa Bornholm og kom hertil 1853. Hans første Hustru var Fruen Nikolette v. Bülow, med hvem han havde 2 Sønner og 1 Datter. Denne smukke, særdeles dannede, kloge og vakre Kone døde saa at sige pludselig og ligger begravet paa Fuur Kirkegaard. Hans anden Hustru er en Fuurboinde, Datter af Rokkedrejer og Husmand Anders Bjerre i Debel. For 3 Aar siden var Brandt nødsaget til at fratræde Embedet paa Grund af nogle mod ham offentlig udtalte Bestyldninger, som han maaste havde ondt ved at klare; Han søgte derfor sin Afsted som han og fik med en Pension af 65 Tdr. Byg efter Kapitelstaxt aarlig af Embedet. Denne Pension falder trykkende paa Eftermanden og Fuurs ikke store Præstekald.

10) Hr. Anton Christian Hansen er født i Frederikshavn den 3. Decbr. 1813. Hans Fader var Apothekeren dersteds Hr. Anker Christian Hansen og Tomfru Ane Green.

Han blev Kandidat 1845, og beskikket til Kapelan i Dronninglund Sogn 1849. Senere Hjelpepræst i Thisted og Sennels i Thy, i Dure og Venstrup i Fyen, i Tostrup og Uggerløse i Sjælland, Kapelan i Hagested og Gislinge i Sjælland, const. Sognepræst i Gjerrild og Hemmed i Jylland. (Alt fra Aarene 1852 til 1860). Præst paa Færøerne fra 1860 til 1870, og kaldet til Fuur 1. Juli 1870. Han er en god Prædikant, der besørger sine kirkelige Forretninger paa en kristelig og hæderlig Maade, og selv er han en ibrig Kristen, der og søger af alle Kræfter at udbrede Gudsfrugt og gode Sæder i Menigheden, hvortil den ikke er fri for at trænge; dertil er han en særdeles tjenstagtig og godgjørende Mand. Skulde han paa Grund af dette ikke store Præsteembedes Forringelse ved en Pension til Formanden, see sig nødsaget til at søge Forslyttelse, vil Menigheden her meget savne denne værdige Præst. Hansen er siden 1845 gift med en særdeles agtværdig Hustru, Arrine Elisabeth Mettea, født 15. Septbr. 1823, og Datter af forhenværende Amtsforvalter i Nyborg, Pedersen. De have ingen Børn.

10. Gamle Sagn i Folkemunde.

Disse ere vel for endel fortalte af Fr. Hammerich i „Brage og Idun“ II, S. 309—311, 319—326, og i Sv. Grundtvigs „Gamle danske Minder i Folkemunde“, men da de ikke ere almindelig bekjendte og unægtelig henhøre til en fuldstændig Beskrivelse over Fuur, gjengives de her, og mere fuldstændige.

a. I meget gamle Tider havde Morsland, Fuur og Salling, hver sin Regent eller Konge. Kongen over Morsland, var særdeles mægtig og stridbar. Kongen paa Fuur havde kun 1 Søn, og Kongen i Salling kun 1 Datter, hvis Skjønhed var meget berømt. Kongen paa Morsø eller Morsland paaforte Kongen af Fuur Krig, og da denne var den svageste maatte han bukke under, blev ihjelslaaet, og Fuur blev underlagt Morsland. Hans Søn flygtede til Kongen i Salling, og forlovede sig efter nogen Tids Forløb hemmelig med Salling Kongens Datter. Imellem Kongerne af Mors og Salling opstod der snart Uenighed, som endte med, at Kongen af Mors med sin hele Magt overfaldt Salling og gif iland med sin Magt i Snevren ved Branden, for at belejre Sallingkongen paa hans faste Slot „Sallingholm“¹⁾, som ligger i Nærheden. Sallingkongen frygtede, at han ikke kunde modstaa, og efter Aftale med sine Kæmper, blev det Fuurkongens Søn paalagt, om Natten at trænge ind i Morslandskongens Lejr og myrde ham. Han paatog sig og dette Hverv for at hævne sin Faders Død, og trængte lykkelig og hemmelig ind i Morslandskongens Telt; denne laa og sov med sammenlagte Hænder over Brystet, ligesom han havde ligget til Bøn før han sov ind, og da han tillige havde et saare ærbørdigt Udseende, kunde Prindsen ikke nænne at dræbe ham, men istedetfor at støde ham sin Daggert i Hjertet, stødte han den i Lejet ved Siden af den Gamle, og forsvandt lige saa hemmelig som han var kommen.

¹⁾ At der virkelig har været en stærk Borg Sallingholm kaldet er historisk vist. Ruinerne deraf, nemlig Volde og Grave, sees endnu i Nisum Byes Mose eller Kjør i Aasted Sogn, men naar den er ødelagt eller i hvis Bærge den har været, derom vides Intet.

Næste Dag lod Morølandskongen gjøre Angreb paa Sallingholm, og da den ikke kunde modstaa, aabnede Sallingkongen Portene og overgav sig paa Naade og Unaade. Sallingkongen maatte nu gaa ned til Morølandskongen og bede om Liv og Frelse. Morølandskongen holdt da den ved hans Side fundne Daggert i Bejret, og fordrede opgivet hvem den tilhørte, hvilket Sallingkongen og hans Kæmper opfyldte, idet de angav, at den tilhørte Prindsen af Fuur. Denne maatte nu frem, og Morølandskongen fordrede af Sallingkongen som Betingelse for Fred og Frelse, at han skulde give Prindsen af Fuur hans Datter til Ægte, hvilket han af Frygt og Nødvendighed ogsaa indvilgede i. Da Bryllupet strax blev holdt i Morølandskongens Nærværelse, erklærede han, at Prindsen for hans ædle Handling imod ham, ved ikke at udøve Hævn, da der var Lejlighed dertil, ikke alene skulde have Kongeriget Fuur tilbage, men og efter hans Død arve Kongeriget Morøland, og saaledes blev denne Prinds efter begge de gamle Kongers Død, Konge over alle 3 Riger. Han var en mægtig Høvding, og ikke alene frygtet af alle omliggende Smaakonger, men levede længe og lykkelig med den skønne Prindsesse, med hvem han avlede vakre Sønner, der traadte i Faderens Fodspor, og i sin Tid vare mægtige Konger og Høvdinge.

b. Den røde Sten skal indvendig være huul, og i ældgamle Tider været beboet af Ellesfolk eller Trolde, som kun til enkelte Tider lod sig see. Engang traf det sig, at en Mand kaldet Hans i Præstgaard, tilhest, med sin Hund hos sig, sent paa Aftenen kom forbi Rødstenen, og ved Maanestinet saae Bjergfolket bære deres gyldne Skatte ud paa Tuerne deromkring, for at lufte dem. Manden havde just sin Bøsse med, og da han havde hørt, at fik man først skudt tre Gange over dem, maatte Puslingerne ned i Bjerget, skød han; men nu kunde han ikke styre sin Griskhed til Dagen brød frem, og han i No og Mag kunde hente Skatten hjem, han puttede strax Alt i en Sæk og styndte sig bort. Da han red ind imellem Bakkerne, hørte han Noget puste bag ved; han vendte sig og saae en lille Mand med langt Skjæg, paa en Hest, ikke meget større end en Rat, men uden Hoved, med en bitte sort

Hund hos sig. Han skjønnede let, at det var Bjergmanden. „Vil Du la' Din Hest slaes med min“ sa Trolden, — „Nej, det forbyde Gud“ — Eller Din Hund med min? — „Nej, det forbyde Gud“ — Eller selv binde an med mig, saa bitte jeg er? — „Nej, det skal Gud forbyde!“ og med det samme pistede Manden paa sin Hest, og jog afsted, alt hvad Tøjet kunde holde. Da han kom hjem, og indenfor sin Husdør, kom det ham for, som det stormede og hvæsede udenfor, Kreaturerne brølte og tudede, og det var som hele Huset stod i lys Lue. Manden, som nok begreb, hvad Gjøglespil her gik for sig, blev dog bange, tog Sækken og slængte den ud med de Ord, „her har Du Dit igjen!“ men fik til Svar, „Du har endnu saa meget i Huset, som Du kan have godt af, imedens Du lever.“ Alt blev derefter igjen rolig, men næste Morgen fandtes bag Risten, hvorpaa Sækken havde ligget, 3 tykke Sølvbægere, der var faldne ud. Disse Bægere have for ikke mange Aar siden endnu været at see i denne Gaard.

c. En Efteraarssdag i vaadt og taaget Vejr, vare tvende Dreng fra de Rødsten nærmest beliggende Gaarde, gaaet ud for at lede efter Kreaturer. Imidlertid kom de til Stenen, hvor de formedelst Regnen satte sig i Mundingen af Hulen. — De overlagde med hinanden, at de vilde forsøge, hvor langt man kunde krybe ind i Stenen, men for Sikkerhed, og for at være hinanden til Hjælp, skulde den Dreng, der krøb ind i Stenen, have et Reb om Livet, hvori den anden skulde holde, og paa givet Tegn, hjælpe ham ud igjen. — Kort efter at Drengen var krøbet ind i Stenen, hørte den udenfor staaende et Raab, han halede nu til sig i Rebet, men fandt det overbrændt, og hørte ikke mere til sin Kamerat. Bedrovet ilede han hjem og fortalte Tildragelsen. Den anden Dreng var og blev horte.

d. Engang, da Kong Baldemar den fjerde vilde tilhest, blev han med den venstre Fod staaende i Stighøjlen og faldt reent i Staver eller Tanker. Det hændte sig nu, at en Mand, Kongen havde dømt tildøde, blev ført forbi, gjorde Knæfald og bad for sit Liv. Kongen soer op: „Kan du skaffe mig

at vide, hvad Tanke det var, der nu gif mig af Minde, og om det vil stee, skal du blive fri." Herpaa fik Manden Lov til i et Aar at rejse Landet rundt for hos alle kloge og synste Folk at skaffe den forønskede Oplysning. Han rejste længe, men uden Held; endelig kom han til en gammel Kone i Finderup i Nærheden af Viborg, der var sæt berømt for sin Fremsynethed; dog var hun i denne Henseende ikke klogere end alle Andre, men gav Manden det Raad at rejse til Bordebjerg i Fjendsherred, hvor der boede en Dvergmand, der var den klogeste i hele Landet. I Bjerget var et grønt Hul, og naar han bankede 3 Gange paa med den hvide Stav, han havde i Hænde, kom Dvergmanden ud. Manden rejste til Bjerget og fik Dvergen i Tale. Dog, kort at fortælle, han var ikke klogere end alle de Andre, men sagde: „Jeg har en Fætter i Daugbjergdøss, tag du til ham; thi han er klogere og mere fremsynet end jeg." Manden tog altsaa Stav i Haand og styrede ad Daugbjerg; men det gif ham ikke et Haar bedre her end forhen. Dvergen vidste heller ingen Ting, men sagde: „Jeg har en gammel Fætter i den røde Sten paa Fuur; kan han ikke vide det, saa er der Ingen i Danmark, der kan give Oplysning." Manden rejste altsaa derhen, og det traf sig, at han just ved Midnatstid stod ved Hulen og bankede tre Gange paa. Der kom en gammel, udlevet Dverg rokkende frem. Manden fortalte sit Vrende og hilste fra hans tvende Fætttere, hvortil den Gamle svarede: „De tvende Dverge ere mine Sønner, og jeg kan nok hjælpe dig, men du skal først sige mig 3 Sandheder." Manden tænkte sig lidt om og sagde: „Meget har jeg rejst, og vidt har jeg faret, men aldrig seet saa fast et Hus som dit." — „Ja, det vil jeg nok tro, for det er hullet af en Sten; nu videre." — „Meget har jeg rejst, og vidt har jeg faret, men aldrig seet saameget Guld og Solv paa een Plet." — „Ja, det er Sandhed; men endnu een!" „Meget har jeg rejst, og vidt har jeg været, men aldrig seet saa lille en Mand med saa stort Skjæg;" for det var saa stort, at den bitte Mand næsten traadte derpaa. „Ja," sagde Dvergen, „saa vil jeg og sige dig, hvad Kongen tænkte paa,

og det var, at han vil vinde Sverrig til Danmark; men hilz ham fra mig, at det ikke skeer i hans Tid; han maa overlade det til sin Efterkommer." — Manden tog derefter Afsted, ilede fornojet til Residentsen for at berette Kongen Udfaldet af Rejsen og saaledes beholde Livet.

Hvorvidt denne Historie er Sandhed eller blot Sagn, bedømmes ikke; men vist er det, at Kong Baldemars Datter, den glorbærdige Dronning Margrete, udførte Gubbens Udsagn.

e. Fuur havde i gamle Tider to Kirker, den der endnu staaer, og den paa Rjønberg. Der var paa samme Tid paa Landet en meget rig Præst og en meget fattig Degn med en Rede forsultne Unger, og ingen Ting at putte i Munden. Præsten havde fuldt op paa Marken, og en Snes Stude paa Stald, og kun sig selv, sin Kone, og en gammel Moer at sørge for. Engang sa'e Degnen til sin Kone: Hør, veed Du hvad Moer, jeg gider ikke hørt den evige Skraalen af Ungerne. Præsten har fuldt op baade at bide og brænde, og de dejlige Stude, som han dog ikke kan spise; laan du mig Dren, saa skal jeg slaae hans hvide Stud for Banden og fylde os Ungerne. Na nej! bitte Mand, det flør saa slemt at være en Tyvekægt. Om Du nu blev greben? — Snak om en Ting! hid med Dren bare. — Saa gif han hen, slog Studen for Banden og fyldte de sultne Børn. — Men Præsten savnede sin hvide Stud og tænkte: hvem i al Verden kan have slaaet mig den? Skindet ligger der, og Hovedet med Hul i Banden. Folk her i Sognet er dog stikkelig ved Magt, undtagen den sølle Degn, det skulde dog aldrig være ham?

Hvordan det gif eller ikke, fandt de paa, at putte hans gamle Moer i en Kiste eller Døs, og sende hende over til Degnenz. — Vi have faaet Huset overfyldt med Fremmede, og saa staaer denne hersens gamle Kiste os i Vejen; kunde I ikke huse den saalænge? Ja nok sa' Degnen, saa kan Børnene løbe og lege med hende, og glemme imens at gi' sig for Brød. Først var der ingen Ting at spionere; men imod Aften kom Degnen ind i Stuen og bad om Konen vilde give ham et Stykke af Præstens hvide Stud, for han var

sulden. Ha! ha! tænkte den Gamle i Kisten, der har vi ham, som stjal vor hvide Stud. Imidlertid havde Degnen, som var en siffig Broer, fundet det underligt med den smule Kiste, som der ikke var Plads til i den store Præstegaard; han gik ind i Kjøkkenet til Konen og sa': Det hænger vist ikke rigtig sammen med Kisten, mon der ikke skulde stikke Noget fra Præstens deri? Konen blev hed om Drenen, men Degnen lod ikke dem være lige, tog Dren ned fra Bæggen, og lod Konen lyse for sig, mens han vilde slaa Kisten op. Da han lettede i den, var Bunden raaden og gik fra, saa han fik Syn paa den gamle Moer, som laa og sov. Hun skal faae sin Befomst, ellers sladrer hun, sa' Degnen. — Na, sa' Konen — vil Du være Morder, foruden Du er en Tyv? Sniksnak! kan vi være tjent med, at hun sladrer? og saa slog han til den Gamle, saa hun glemte at sladre og blev liggende stendød. Den Proviant Præsten havde pakket ind, smagte Degnens godt, men der var ingen Drickelse. Derfor faldt det Degnen ind, at stoppe Liget Munden fuld af Mad, som om hun var kvalt af Mangel paa Drikke. Morgenens derpaa kom der Bud fra Præsten, at hans Fremmede vare borte, om han saa ikke maatte be' om Kisten igjen til at pakke Sengklæder i. Da den nu kom over til Præstegaarden, og blev lukket op af Præsten selv, som neppe gav sig Tid til Kisten var aabnet, men raabte bestandig: Naa Mor, tog Degnen vor Hvide? blev der da en Jamren og Hysten uden Ende. Af! Gud bod og bedre mig arme Mand, der har jeg reent glemt at give Moer Drikke med. Men Konen sa': nu var det vel bedst, at begrave hende ordentlig, lille Mand! det var jo ingen ung Kone mere, den Vej skal vi Alle; kunde hun ikke selv have husket paa Noget at drikke? For det var hende i Grunden ret tilpas, at være blevet af med den Gamle. Men Præsten gav sig og jamrede i eet væk: Jeg har slaaet Moer ihjel, Gud bod og bedre mig, for Synder jeg er. — Endelig puttede de hende dog ned i Jorden, men hør nu hvad saa skete! Aftenen efter kommer en vejfarende Mand, en Kræmmer, sydfra med Kramkisten fuld af Handelsvarer. Det var sildigt, og han var søvnig. Ej! tænkte

han, her kunde man gjerne tage sig en lille Lur, og strakte sig hen paa Kirkegaarden med Hovedet op mod en af Gravene. Næste Morgen kommer Degnen derhen, for at ringe Solen op. Der faaer han Syn paa Kramkisten. Ha! ha! det var ikke af Vejen, om man fik noget af den. Saa tog han ganste jagte Kisten bort, saa Kræmmeren ikke vaagnede derover, og kneb en god Del af, hvad den indeholdt. Men hvad skulde han saa komme i istedet for? Der laa jo Præstemoer som nylig var begravet, hvad om han tog hende? som sagt saa gjort; gamle Mo'r blev gravet op, kom i Kramkisten, og Stadsen hjem til Degnens. Stads nu Ungerne op, men ikke paa engang, thi det gjør Dpfigt. Imidlertid vaagnede Kræmmeren: Solen staaer alt højt oppe, og Du ligger her endnu og snuer, jo det er et net Handelsstøb, det. Saa sprang han op, tog Kisten paa Nakken, og afsted, hvor han snarest kunde vente sig Handel, til Præstens. — Vil I ikke handle med mig idag Fa'r? Ny Klæ'r, nyt Stads. Kalleløgelø og røde Huer til jere Folk. Og saa frammede han ud; men Gud bedre os for Stads og Røgelø, og røde Huer! der kom gamle Mo'r for en Dag, stinkende som et Madsel. Præsten tabte baade Sands og Samling, og var færdig at daane, da han troede at Mo'r gif igjen for at tugte ham, over at han havde glemt Drifkels. Men Kræmmeren skjældte og smældte, saa Præsten tilsidst for at undgaa værre Ting, maatte rykke ud med hele hundrede Daler, og fik den døde Kjærling paa Halsen igjen. At begrave hende ligefrem, trøstede han sig ikke til; men Degnen kunde mane godt, da han havde gaaet i den sorte Skole, og fordrive alstensk Gjengangere og Utoej; han maatte da frem, og hjælpe ogsaa her. Jo, han skulde nok gjøre sit Bedste! bandt den Gamle i et Reb, tog hende paa Nakken, og trastede hjem. Hans Kone gav et højt Skrig fra sig, da hun saae det, og spurgte om Pokker reed ham; men han tænkte som saa: vi skal endnu engang ha' af hende, og om Aftenen listede han sig hemmelig med hende bag paa til Præstens Ølkjælder, der just var proppet fuld til Høstgilde. Nu traf det sig at Præstens den Aften var til Gilde ovre i Salling, saa Degnen fandt tomt.

Hus for sig, og god No til at tappe sine Øltonder fulde. Da han var færdig dermed, drejede han Hanen om paa en af Præstens Tønder, lod Ølet løbe ud, og satte gamle Mo'r med Haanden paa Hanen. Præsten kom silde hjem, og da han var tør i Halsen efter Sviren, blev Pigen sendt ned at tappe en Kande fuld. „Hvor i al Verden bliver den Tøs saalænge af? tænkte Præsten, som han sad der oppe og gispede af Tørst; — jeg maa da selv ned og see, hvad der gaaer for sig. Men han kom i rette Tid, og gamle Mo'r var færdig at kysse Livet af ham, som hun næsten havde gjort det ved hans Pige. Der blev en Samren og Hysten uden Ende. Nej, vi maa ha' Bud nok engang efter vor Degn, ellers ta'r jeg dog min Dod over alt det Spogeri. Degnen kom. Ja! han skulde nok gjøre sit Bedste, bandt den Gamle i et Reb, og tog hende paa Raffen hjem. Men hvad vil Du da igjen med det gamle Skabillenhoved? sa' Konen, da Degnen satte hende bag Skabet. — Vi skal endnu engang ha' godt af hende Mo'r; og ved Nattetide stjal han sig, med Kjerlingen bag paa, til vor Præsts Lade, slæbte saameget bort han kunde af det dejlige Tiendekorn, og satte tilsidst den Døde op derinde mod en Væg, med en Kost i Haanden, og en Pose Fejestarn paa Raffen. Om Morgenens kom Avlskarlen straalende ind, og bandede paa, at han kunde ikke længere blive i sin Tjeneste, naar det blev saadant ved, man havde jo hverken Rist eller No, Nat eller Dag. Saa skal Du nu ogsaa hævne Dig paa vor Degn, — sa' Præstekonen — og det saasandt jeg hedder Din Kone. Enten er den Knægt en slet Maner, eller han har sat alle Sejl ud, at holde os reent for Nar. — Men hvordan skal det lade sig gjøre, lille Kone? — „La' mig kun raade.“

Næste Søndag skulde Præsten til Sogns og plejede at age i sin magelige Bogn, og saa tage Degnen med; men nu raadte Madamen ham til at ride og la' Degnen løbe bag efter. Det skete ogsaa; Præsten satte sig paa sin Hoppe, og Føllet den havde kastet om Vinteren, og som Drengene havde gjort ridetam, løb bag efter. Imidlertid havde Degnen faaet Nys herom, og han tog den døde Kjerling i al Hem-

melighed hjem til sig. „Ha! ha! — tænkte han — vor Præst skal dog nok blive narret,“ stod paa Lur, da Præsten red forbi og loffede ad Føllet. Hjælp mig Mo'r, men hurtig; saa bandt de Præstens Mo'r til Føllet, og gav hende en Pistol i den ene, og en Sav i den anden Haand, og lod det løbe. Nu begyndte det med Brinften og Galen bag efter, vor Præst saae sig om, men neppe fik han Syn paa sin Mo'r, før han halvdød af Skræk sank ned af Døget og gav sig i et væk: „Gud hod og bedre mig arme Mand! der kommer Mo'r vag ved, og vil baade save og stynde mig igjennem, for jeg gav ingen Drikke med i Kisten. Kort at fortælle, Degnen maatte til Kjensberg og læse af en Postille, men Præsten kunde neppe aarke hjem. „Nej Kone, det gaaer for galt! Degnen forstaaer den sorte Kunst tilgavn's, og kan han bare staae os Mo'r fra Halsen, saa skal jeg sørge for ham og hans Born, saa de aldrig mere skal lide Nød. Der blev da sendt Bud til Degnen's, og da han havde faaet sin Sag igjennem, gif han hen og puttede den Gamle ordentlig i Graven. Nu var Spøgeriet forbi, men Præsten lod heller ikke Degnen fulgte mere, saalænge han var til.

f. I Bjerregaard i Nederby kom i gamle Dage undertiden en Ellekone ind, naar de bagede, for at varme sig ved Dønen; hun havde gjerne et Barn paa Ryggen, og hendes Bryster vare saa lange, at hun kunde slaae dem over Skuldrene og give Barnet paa Ryggen Die. I samme Gaard hørte de og om Vinteraftener jevnlig Puslen og Smaasnakken i Kaffelovnskrogen, som Ingen forstod, indtil en Aften Døren blev aabnet, og en, som de ikke kunde see, kom ind og sagde lydelig: „Hils Pig, at Piag er død,“ hvorpaa svarede's fra Kaffelovnskrogen: „Saa bliver vi her ikke længer.“ Siden den Tid har man ikke i Gaarden mærket til disse Fremmede.

Man har endnu den Formening paa Fuur, at Ellekonerne ere særdeles virksomme til at spinde paa Rok, saa at enhver ældre Kone endnu med Forsigtighed hensætter sin Spinderok om Aftenen og vender Bagsiden ud, da hun ellers troer, at Ellekonerne om Natten ville spinde derpaa.

g. Der kom en Aften en Mand til Færgemanden her paa Fuur, og bad ham sætte sig over. De roede den hele Nat til henimod Dag imellem Fuur og Salling, og omvendt. Endelig kom de atter til Brandodden, og Manden sagde da: Nu er vi færdige, men Du kunde vel gjerne ønske at vide, hvad Du har ført over, da Du ingen Ting har seet? Færgemanden svarede Ja. Manden tog nu sin Hat af og satte den paa Færgemandens Hoved, og denne kunde nu see Brandodden vrinkle af smaa bitte Folk, Bogne og Heste. Det var de Underjordiske der flyttede fra Fuur og Rødsten, da Kristendommen blev dem for stærk. For sin Uleilighed fik Færgemanden saameget, at der altid siden har været Velstand i Færgestedet, og det var ikke den nuværende Færgemand eller hans Formand, der da satte Smaatroldene over, men det var dennes Formands, Formands, Formands, Formand. — Der siges og, at da Prinds Christian i Aaret 1831 var paa Fuur, kom Bjergfolket Dagen i forvejen seent paa Aftenen over til Rødsten, og pillede Mossen af, for at gjøre Gre af Prindsen.

h. Iblandt Dens Beboere gaaer det Sagn, at Kirken først var bestemt at bygges paa et Sted kaldet Brammen, men hvad der blev opmuret om Dagen, nedbrød Fanden om Natten. Man blev da enige om, at binde 2de hvide Kalve sammen og jage dem ud i Marken, og hvor de fandtes næste Morgen, skulde den nye Kirkebygning begyndes. De bleve fundne paa det Sted, hvor Kirken nu staaer, og Bygningen blev der uden Hinder fuldført.

i. I gamle Dage var der kun 3 Gaarde paa Den, Gammelgaard, Lundgaard, og Rjønssberg. Bonden i Lundgaard blev engang overfaldet af de 12 Røvere som boede i Røverstuen, og han fik i al Hast Bud over til Bonden paa Rjønssberg, der strax kom ham til Hjælp selv Trettende, thi han havde 12 raske Sønner. De fangede og ihjelsloge alle Røverne, samt erobrede deres i Røverstuen værende Gods og Kostbarheder.

k. Fuurboerne vare engang tilbage i Tiden meget plagede af Rotter og Muus; der kom da en Fremmed til Den, som

lovede for en god Betaling at fordrive disse saa skadelige Dyr; dog betingede han sig, at der skulde forfærdiges en stor og stærk Jernkiste, hvori han kunde frynke, naar Rotter og Muus vare borte, da den gruelige Lindorm paa hvis Hoved Fuurland hviler, ellers vilde komme og dræbe ham. Da Kisten var færdig, samlede han ved en Pibe Rotter og Muus, samt fordrev dem fra Den, men aldrig saasnart vare de borte, før Lindormen viste sig. Manden krøb da i Kisten, men i hvor stærk den var, knuste Ormen med et Slag af sin Hale baade Kiste og Mand. Fuurboerne havde dobbelt Fordel; de blev skilt ved Rotter og Muus, og slap for at betale, da Manden var død.

1. Paa Højderne af Fuurlands nordvestlige Deel ligger to Høje, Smediehøjene kaldet. De have erholdt dette Navn af følgende Tildragelse. Det hændte sig engang, at en Husmands Kone fra Debel By slog Lyng i Nærheden af disse Høje. I Middagsstunden lagde hun sig ved dem for at tage sig lidt Hvile, men hørte til sin Forstrækkelse, at der ligesom stod en Smed i Højen og smedede paa sin Ambolt. Da hun kom hjem om Aftenen, fortalte hun Tildragelsen, der snart blev almindelig bekjendt paa Den, og mange Mennesker besøgte Højen, for at høre den underjordiske Smed smede. Iblandt disse var der og en ung og meget smuk Kone fra bemeldte Debel; hun lagde sig engang ved Højen for ret i Mag at høre Smeden arbejde; men Bjergmanden, (thi saadan En var det) der fandt overordentlig Behag i hende, aabnede Højen og tog hende ind til sig. Da hun ikke kom hjem om Aftenen eller Natten, blev der naturligvis megen Spørgen og Ledet efter hende; men borte var hun, og borte blev hun. Endelig faldt Manden paa de Tanker, at hun var opsnappet af Underjordiske, eftersom han vidste, at hun vilde til Højen for at høre Smeden hamre; han gik derfor ofte til Højen og raabte og bad, at hans Kone endelig igjen maatte komme til ham; men efter mange forgjæves Opfordringer erholdt han endelig det Svar, at det kunde ikke skee, saasom hun nu var Bjergmandens Kone. Efter en Tids Forløb bliver Konen frugtommelig ved Bjergmanden; men da Ti-

den kom, at hun skulde forløses, kunde dette ikke skee, før en Jordemoder fra Jordens Overflade blev hentet. Det indtraf derfor ved Midnatstide, at en Vogn kom kjørende og holdt udenfor Dens Jordemoderhus, og at Rudffen bad Jordemoderen i største Hast at følge sig, for at hjælpe hans Kone i Barselaffairer. Jordemoderen var hurtig og satte sig tilvogns uden i denne Hast at spørge, hvorhen hun skulde, og blev da kjørt lige ind i den ene af Højene. Hun kjendte strax den bortblevne Kone, forløste hende, og da hun var færdig dermed, blev hun af Bjergmanden befordret hjem. Hun affordrede ham ved Hjemkomsten Betaling for Forretningen, og han bad hende holde Forklædet frem, hvori han kastede noget, der lignede en Ildfugle, som hun hastig smed fra sig i Steget udenfor Vinduerne. Derefter forsvandt Bjergmanden; men da Jordemoderen næste Morgen aabnede sin Dør, seer hun noget skinnende ligge i Steget og finder, at det er et stort Stykke Guld, Manden havde givet hende. Denne forunderlige Tildragelse røgtedes snart, og da Manden nu med fuldkommen Visshed vidste, hvor han skulde søge sin Kone, som han ikke kunde leve foruden, søgte han uafslædelig til Højene med idelig Bøn, at hun endelig vilde komme tilbage. Konen havde da været saalænge hos Bjergmanden, at hun havde lært at aabne Højen, og tilkjendegav da sin Mand, at det vilde være til deres Skade, hvis han fik hende hjem igjen, da hun nu intet kunde udrette til Gavn oven paa Jorden; men da Manden blev ved med sine Bønner, bestemte hun ham en Tid, da Bjergmanden ikke var tilstede. Han mødte da og forte hende hjem i sit Huus, hvor hun satte sig i Kakkellovnsfrogen paa en Stol; men her blev hun og stedse uden at kunne foretage sig det mindste Nyttige, indtil hun efter endel Mars Forløb døde. Gamle Folk har sagt, at de Ægtefolk, som denne Tildragelse hændte, boede i et Sted i Debel, hvor gamle Jens Danielsen for endel Aar tilbage i Tiden boede.

Rettelser: Side 9, 6te Linie fra neden: Dobel, læs: Debel.

Side 26, 7de og 8de Linie fra oven: 2 Pd., læs: 2 Rispd.

